

KWESTIA CYPRYJSKA

Krótkie wprowadzenie

KWESTIA CYPRYJSKA

Krótkie wprowadzenie

2011

Redakcja tekstu oryginalnego: *Miltos Miltiadou*

Tekst oryginalny (angielski): *Van Coufoudakis, Miltos Miltiadou*

Przekład: *Ewa T. Szylar*

Druk: Othon Press Ltd

P.I.O. 148/2011 - 2.000 - Polish ISBN 978-9963-50-019-2

Wydawca: Biuro Prasowe i Informacyjne Republiki Cypryjskiej

Zabrania się sprzedaży lub jakiegokolwiek innego wykorzystania całości lub części publikacji w celach komercyjnych.

Dozwolone jest wykorzystanie fragmentów publikacji pod warunkiem podania źródła ich pochodzenia.

Publikacje Biura Prasowego i Informacyjnego są bezpłatne.

SPIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE	7
WPROWADZENIE	9
PRZEGLĄD SYTUACJI POLITYCZNEJ	12
Poszukiwanie rozwiązania na drodze negocjacji	12
Kwestie dyskutowane od roku 1974	13
Negocjacje pod auspicjami ONZ, 2002-2004	15
Referenda z 24 kwietnia 2004 roku – decyzja obywateli	17
Rzekoma izolacja Turków cypryjskich	19
Ożywienie procesu pokojowego, 2005-2006	22
Porozumienie z 8 lipca 2006 roku	23
Inicjatywy z roku 2008 przynoszą rezultaty	25
Całościowe negocjacje bezpośrednie	28
Cypr i Unia Europejska	32
Wnioski	34
TŁO HISTORYCZNE	35
Od niepodległości do inwazji tureckiej, 1960-1974	35
Inwazja turecka w roku 1974 i jej konsekwencje	39
MAPY	41
ZAŁĄCZNIKI	45
1. Inicjatywy polityczne wobec Turków cypryjskich	45
2. Istotne orzeczenia sądowe w kwestii cypryjskiej	47
3. Konsekwencje tureckiej inwazji i okupacji. Fakty i liczby	52
NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA W PORZĄDKU CHRONOLOGICZNYM ...	55

Prezydent Demetris Christofias **Zgromadzenie Generalne ONZ (24 września 2008 roku)**

[...] Od zarania niepodległości Cypr zmuszony był szukać wsparcia u społeczności świata, ażeby obronić i zachować swoją niepodległość, suwerenność oraz integralność terytorialną. Cypr stał się ofiarą obcej ingerencji, która stwarzała wewnętrzne problemy w młodym państwie. Trudności te wprzęgnięto w służbę interesów strategicznych obcych naszej niepodległości i integralności terytorialnej. Punktem kulminacyjnym był zamach stanu dokonany z poduszczenia ateńskiej junty wojskowej oraz inwazja turecka w lipcu i sierpniu 1974 roku.

Ale Cypr przetrwał. Wola społeczności międzynarodowej, by Cypr przetrwał, znalazła wyraz bodaj we wszystkich rezolucjach Rady Bezpieczeństwa i Zgromadzenia Ogólnego, chociaż, niestety, większość z tych rezolucji nie została wprowadzona w życie. Jednak wsparcie moralne i zdecydowana postawa były dla Cypru mieczem i tarczą, dzięki którym Cypr pozostał i pozostanie niepodzielonym, niepodległym państwem o jednej suwerenności, jednym obywatelstwie i jednej podmiotowości międzynarodowej.

Rezolucje Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące Cypru odnoszą się też do dwóch innych spraw. Nadają procesowi negocjacji formę misji dobrych usług sekretarza generalnego oraz – co bardzo ważne – określają prawno-polityczne ramy, w których ma przebiegać dyskusja o federacyjnej strukturze państwa cypryjskiego. Waga obu tych elementów jest ogromna i sukces podejmowanych obecnie wysiłków – głęboko w to wierzę – będzie zależał od ich przestrzegania.

[...] Należy przypomnieć, że dwustrefowa, dwuspolecnościowa federacja stanowiła jedyną zaakceptowaną wspólnie podstawę [rozwiązania problemu cypryjskiego] przyjętą już w 1977 roku i potwierdzoną ponownie przed kilku tygodniami. Stanowi ona kompromis, jedyny możliwy kompromis, na którym można zbudować rozstrzygnięcie polityczne. Odnosne rezolucje Rady Bezpieczeństwa, podobnie jak konstytucja Cypru, wykluczają podział, odłączenie się lub unię z innym państwem.

[...] Trzeciego września podjęto kolejny wysiłek na rzecz wyjścia z impasu i osiągnięcia postępu, który doprowadzi do zjednoczenia Cypru na wspólnie uzgodnionych warunkach oraz do wycofania obcych wojsk po 34 latach podziału i okupacji. Aby wysiłek ten był owocny, potrzebna jest wola polityczna Cypryjczyków, ale także pozytywne zaangażowanie się innych ważnych uczestników, którzy z powodów historycznych stanowili część problemu, a powinni stać się częścią jego rozwiązania.

Ze swej strony, pragnę zapewnić Was – tu, z tego podium – że moja wola polityczna uczynienia wszystkiego, co konieczne dla rozwiązania problemu jest silna i głęboko zakorzeniona.

[...] Zadaniem Cypryjczyków jest uzgodnienie, czego pragniemy. I to właśnie musimy próbować osiągnąć z przywódcą Turków cypryjskich... Ale to nie wystarczy do znalezienia rozwiązania. Turcja powinna wnieść pozytywny wkład do tego procesu. Turcja nadal utrzymuje na Cyprze ponad 40 tys. żołnierzy oraz dziesiątki tysięcy osadników i bez wątpienia może mieć decydujący wpływ na ostateczny kształt dyskusowanych kwestii.

„Wszyscy jesteśmy zakładnikami wiedzy. Wiedza o tym, jak Cypr zdradzono, a także zgłębianie świadectw tej zdrady, sprawia przykrość i potrafi zakłócić, nawet na zawsze, przyjemność odwiedzania jednej z najbardziej czarownych wysp. Nic nigdy nie przywróci rozgrabionych skarbów, nie odmieni losu pogrążonych w żałobie rodzin, splądrowanych wiosek i gajów, wzgórz wypalonych napalmem. Nic nie złagodzi poczynań bezdusznych i brutalnych polityków, którzy uznali, że Cypr jest dobrym miejscem na realizację ich niemądrych i pełnych pychy planów. Ale najgorszą ze zrad byłaby wiara w przeznaczenie. Zgoda na to, co się stało, legitymizacja tego, co się stało – nie wchodzi w grę. Taki brak zgody ma wartość nie tylko dla Cypru. Trzeba pokazać, że przyzwolenie na niesprawiedliwość to nie „trzeźwy realizm”. Gdy niesprawiedliwość zostanie opisana i nazwana po imieniu, przyzwolenie na nią przestanie być możliwe. Dlatego o Cyprze pisze się z bólem, ale przede wszystkim – w gniewie”.

Christopher Hitchens, Hostage to History: Cyprus from the Ottomans to Kissinger (London and New York: Verso, 1997).

„Faktyczny podział polityczno-demograficzny narzucany Cypru od 1974 roku stanowi zagrożenie nie tylko dla jedności i spójności współczesnego państwa, ale także dla spójności i ciągłości kultury rozwijanej od tysięcy lat w miejscu, gdzie spotykają się cywilizacje wschodniego rejonu Morza Śródziemnego”.

Michael Jansen, "Cyprus: The Loss of a Cultural Heritage," (Modern Greek Studies Yearbook, 2 (1986):314-323.

SŁOWO WSTĘPNE

W lipcu 1974 roku Turcja dokonała inwazji na Republikę Cypryjską, gwałcąc postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych i podstawowe normy prawa międzynarodowego. Konsekwencje zbrojnej napaści i okupacji prawie 40% suwerennego terytorium Republiki odczuwane są do dziś. Niesłabnąca od trzech dziesięcioleci agresja Turcji przyniosła ze sobą okupację militarną, wymuszony podział kraju, wysiedlanie ludności, segregację etniczną, nagminne łamanie praw człowieka, kolonizację, próby oddzielenia się części kraju, niszczenie dóbr kultury, przywłaszczanie mienia. Narzucona przez Turcję sytuacja – utrzymująca się na wyspie od 1974 roku – jest niemożliwa do zaakceptowania.

28 lutego 2008 roku w orędziu inauguracyjnym, prezydent Demetris Christofias podkreślił, że „problem nie został rozwiązany, ponieważ Turcja odmawia zaakceptowania rozstrzygnięć korzystnych dla wszystkich obywateli Cypru”. Prezydent Christofias oświadczył: „Nadszedł czas na sprawiedliwe, trwałe i funkcjonalne rozwiązanie problemu, na przywrócenie zasad prawa międzynarodowego, zasad, które Turcja pogwałciła atakiem przeprowadzonym w 1974 roku oraz okupacją dużej części naszej ojczyzny”.

Turcja ubiegająca się o członkostwo w Unii Europejskiej nadal dopuszcza się międzynarodowej agresji wobec Cypru, państwa członkowskiego Unii. Istniejącemu stanowi rzeczy, obcej okupacji militarnej i wymuszonemu podziałowi niepodległego, suwerennego kraju, powinna zaradzić społeczność międzynarodowa.

Niniejsza broszura informacyjna, w nowym zaktualizowanym wydaniu, stawia sobie za cel zapoznanie czytelnika z podstawowymi zagadnieniami ważnego międzynarodowego problemu, zwanego powszechnie „kwestią cypryjską” lub „problemem cypryjskim”, oraz z szansami na trwałe jego rozwiązanie zgodne z normami europejskimi i zasadą praworządności. Ten zwarty informator o przedłużającym się i trudnym konflikcie zawiera podstawowe dane ułatwiające osadzenie bieżącej sytuacji oraz kierunków jej rozwoju we właściwej perspektywie historycznej.

Wydarzenia ostatnich lat i rozwój wypadków od 1974 roku przedstawiono w „Przeglądzie sytuacji politycznej”, w dalszej części pokazano tło historyczne problemu cypryjskiego.

Załączniki oraz chronologiczny przebieg najważniejszych zdarzeń zawierają informacje wiążące się z tekstem w głównej części broszury.

Wybrane pozycje bibliograficzne z obszernej literatury na temat kwestii cypryjskiej pozwolą zainteresowanemu czytelnikowi pogłębić wiedzę, a także lepiej zrozumieć problem, który od kilku dziesięcioleci zajmuje uwagę społeczności międzynarodowej.

Czytając ten tekst, trzeba pamiętać, że określenia: „Turcy cypryjscy” i „społeczność Turków cypryjskich”, odnoszą się wyłącznie do legalnie zamieszkujących na Cyprze rdzennych obywateli Republiki Cypryjskiej tureckiego pochodzenia. Określenia te nie odnoszą się do dziesiątków tysięcy nielegalnych przesiedleńców z Turcji sprowadzonych na okupowany Cypr po roku 1974. Napływ osadników, przybywających i pozostających na wyspie bezprawnie, stanowi element systematycznych wysiłków Ankarę na rzecz zmiany demograficznej struktury Republiki Cypryjskiej.

Więcej informacji o rozmaitych aspektach problemu cypryjskiego można znaleźć na stronie internetowej www.moi.gov.cy/pio oraz w publikacjach Biura Prasowego i Informacyjnego (PIO). Strona internetowa PIO jest wygodnym i wyczerpującym źródłem wiedzy o wydarzeniach bieżących, zawiera też podstawowe dane oraz linki do innych źródeł. Zachęca się czytelnika do korzystania z tej strony dla lepszego zrozumienia zagadnień opisanych w broszurze.

WPROWADZENIE

Cypr stał się niepodległym państwem w sierpniu 1960 roku. Od roku 1974, kiedy nastąpiła inwazja turecka, a potem okupacja zbrojna, wyspa pozostaje bezprawnie podzielona. Zgubnym skutkiem inwazji, okupacji i narzuconego przemocą podziału jest uporczywe łamanie praw człowieka, masowa kolonizacja okupowanych terenów, bezprawne przejmowanie mienia, niszczenie dziedzictwa kulturowego i separacja etniczna.

Nierozwiązana kwestia cypryjska to afront dla międzynarodowego porządku prawnego i zagrożenie dla stabilności regionu. Poczynania Turcji potępiono w przyjmowanych jednogłośnie rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ, rezolucjach Zgromadzenia Ogólnego ONZ*, w postanowieniach sądów międzynarodowych oraz ważniejszych organizacji międzynarodowych i regionalnych. Niestety, większość z tych rezolucji i postanowień nie została wdrożona. W rezultacie Republika Cypryjska to jedyny kraj w Europie, który – po zakończeniu zimnej wojny – jest bezprawnie podzielony wskutek obcej okupacji wojskowej.

1 maja 2004 roku Republika Cypryjska przystąpiła do Unii Europejskiej. Nie osiągnęła jednak upragnionego celu, jakim było przystąpienie do Unii jako kraj zjednoczony. Mimo to rząd i obywatele Cypru nie ustają w wysiłkach na rzecz poszukiwania trwałego rozwiązania, które pozwoliłoby na autentyczne, pokojowe i bezpieczne zjednoczenie kraju w zgodzie z europejskimi normami. Bo tylko wtedy wszyscy Cypryjczycy mogliby czerpać korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej.

24 kwietnia 2004 roku społeczność Greków cypryjskich przytłaczającą większością głosów odrzuciła zaproponowane przez sekretarza generalnego ONZ rozwiązanie problemu cypryjskiego. Nie zapewniało ono bowiem rzeczywistego zjednoczenia Cypru, jego społeczeństwa, gospodarki i instytucji. Niemniej rząd i społeczność Greków cypryjskich zdecydowanie popierają misję dobrych usług sekretarza generalnego ONZ i proces pokojowy, który ułatwi samym zainteresowanym społecznościom wypracowanie całościowych uregulowań.

W przemówieniu inauguracyjnym prezydenturę Demetris Christofias nawiązał do tego poparcia i przedstawił cechy, które w jego mniemaniu powinny charakteryzować rozwiązanie:

* Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Cyprus, *United Nations Security Council and General Assembly Resolutions on Cyprus 1960-2006* (Nicosia: Press and Information Office, Republic of Cyprus, 2006).

„Rozwiązanie problemu cypryjskiego będzie priorytetowym zadaniem mojego rządu. Celem prezydentury jest znalezienie rozwiązania sprawiedliwego, trwałego i funkcjonalnego, które położy kres okupacji i kolonizacji naszego kraju; rozwiązania, które przywróci suwerenność, niepodległość, integralność terytorialną oraz jedność Republiki Cypryjskiej i które wykluczy prawo obcych sił do zbrojnej ingerencji w wewnętrzne sprawy naszego kraju; rozwiązania, które na powrót zjednoczy ziemię, obywateli, instytucje i gospodarkę kraju w ramach dwustrefowej, dwuspołecznościowej federacji.

Federacyjna, złożona z dwóch stref i dwóch społeczności, Republika Cypryjska musi mieć jedną suwerenność i podmiotowość międzynarodową oraz jedno obywatelstwo mieszkańców. Rozwiązanie musi opierać się na rezolucjach ONZ w sprawie Cypru i być zgodne z prawem międzynarodowym i prawem UE, a także z międzynarodowymi konwencjami praw człowieka.

Domagamy się rozwiązania, które przywróci i zapewni prawa człowieka oraz podstawowe wolności wszystkim obywatelom Cypru: Grekom cypryjskim, Turkom cypryjskim, maronitom, Ormianom i innym, uchodźcom zaś zapewni prawo do powrotu oraz prawo do własności.

Domagamy się rozwiązania, które zapewni wycofanie tureckich wojsk okupacyjnych i demilitaryzację Republiki Cypryjskiej. Ostatecznym celem jest demilitaryzacja całego Cypru.

Konsekwentnie optujemy za równością polityczną obu społeczności w ramach federacji, jak to określono w odnośnych rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ”.

Prezydent niejednokrotnie i stanowczo podkreślał, że poszukiwane rozwiązanie powinno zapewnić przekształcenie unitarnej Republiki Cypryjskiej w republikę federacyjną. 19 czerwca 2008 roku prezydent oświadczył:

„Kategorycznie odrzucam, propagowane przez Turcję i innych, idee tak zwanych »dziewiczych narodzin« czy »nowego partnerstwa«. Cypr jest członkiem Unii Europejskiej i z tego powodu – choć nie jest to powód jedyny – nie może być mowy o »dziewiczych narodzinach« ani »nowym partnerstwie« pomiędzy dwoma państwami. To, czego oczekujemy, i co jest wykonalne, to zachowanie ciągłości Republiki Cypryjskiej, która przeobrazi się w państwo federacyjne we wcześniej uzgodnionych ramach federacji dwóch stref i dwóch społeczności.”

W okresie od marca do lipca 2008 roku z inicjatywy prezydenta Christofiasa odbyło się kilka spotkań z przywódcą społeczności tureckiej Mehmetem Alim Talatem. Spotkania te umożliwiły nakreślenie podstaw ewentualnego porozumienia. W trakcie czwartego spotkania, 25 lipca 2008 roku, obaj przywódcy podjęli decyzję o rozpoczęciu trzeciego września całościowych, bezpośrednich i prowadzonych pod auspicjami ONZ negocjacji, których celem byłoby kompleksowe uregulowanie problemu cypryjskiego.

Formalne rozmowy rozpoczęto w Nikozji na spotkaniu prezydenta Christofiasa z przywódcą Turków cypryjskich, Talatem, w obecności specjalnego doradcy sekretarza generalnego ONZ na Cyprze, Alexandra Downera, i specjalnego przedstawiciela sekretarza generalnego na Cyprze, Tayé-Brook Zerihouna. W przesłaniu na otwarcie negocjacji sekretarz generalny ONZ oświadczył: „Organizacja Narodów Zjednoczonych wspiera obie strony i zachęca je, by stawiając razem ten historyczny krok, wynegocjowały porozumienie dotyczące ponownego zjednoczenia wyspy dla dobra wszystkich Cypryjczyków”. Przyrzekł zarazem, że ONZ zapewni temu procesowi „niezachwiane wsparcie”.

Prezydent Christofias wyjaśniał już wcześniej:

„Główne role w toczącym się procesie odgrywają przywódcy obu społeczności. Proces przebiega pod patronatem Organizacji Narodów Zjednoczonych, ale sekretarz generalny ONZ i jego współpracownicy odgrywają jedynie role pomocnicze. Mając w pamięci przykre doświadczenia z 2004 roku, dotyczące sztywnych terminów i arbitrażu, daliśmy jasno do zrozumienia społeczności międzynarodowej, że to przywódcy obu społeczności będą głównymi uczestnikami dialogu. W ten sposób nie powtórzymy błędów z przeszłości. Szukamy porozumienia zawartego przez Cypryjczyków dla Cypryjczyków, co jest w pełni zrozumiałe dla społeczności międzynarodowej.”

Prezydent nawiązał do takiego stanowiska także w wystąpieniu na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ 24 września 2008 roku: „Cypryjczy sami muszą zbudować państwo, o którym marzą dla swojego społeczeństwa. Rolą sekretarza generalnego i społeczności międzynarodowej jest asystowanie i udzielanie wsparcia”. Prezydent powiedział też, że każda próba narzucenia lub wprowadzenia modelu rozwiązania, który wynikałby z nie-cypryjskiej inspiracji lub byłby przygotowany na prędkę, zostanie przez Cypryjczyków odrzucona.

PRZEGLĄD SYTUACJI POLITYCZNEJ

Poszukiwanie rozwiązania na drodze negocjacji

Po napaści Turcji na Cypr w 1974 roku strona turecka domagała się rozwiązania polegającego na separacji obu społeczności i stworzenia bądź dwóch oddzielnych, niezawisłych państw, bądź dwóch oddzielnych państw pozostających w luźnej konfederacji.

W latach 1977 i 1979 obie społeczności porozumiały się co do zjednoczenia Cypru jako republiki federacyjnej o dwóch społecznościach. Cechy federacji ewoluowały z biegiem lat. Dla Greków cypryjskich, którzy usilnie obstawali przy koncepcji państwa unitarnego, zgoda na dwustrefową, dwuspołecznościową federację stanowiła ostateczne ustępstwo, historyczny kompromis podjęty w imię zakończenia tureckiej okupacji militarnej i zjednoczenia Cypru.

Jak podkreślił prezydent Christofias w wystąpieniu otwierającym formalne negocjacje 3 września 2008 roku:

„[...] zgoda na rozwiązanie, którego podstawą jest federacja o dwóch strefach i dwóch społecznościach, była wielkim ustępstwem ze strony prezydenta Makariosa w 1977 roku i ustępstwo to należy docenić. Ale chcę jasno powiedzieć już na samym początku tych negocjacji: tym ustępstwem Grecy cypryjscy wyczerpują limit ustępstw i nie mogą posunąć się nawet o krok dalej. Ani konfederacja, ani »nowe partnerstwo« dwóch państw poprzez »dziewicze narodziny« nie zostaną zaakceptowane. Rozwiązanie federacyjne będzie rozwiązaniem zapewniającym partnerstwo obu społecznościom”.

W procesie pokojowym toczącym się pod auspicjami ONZ usiłowano, od 1977 roku, określić ramy rozwiązania federacyjnego. Rokowania zmierzały do znalezienia formuły, w której wspólny centralny rząd godziłby interesy i potrzeby obu stron. Kwestia zdefiniowania celów i sposobów wprowadzenia w życie porozumienia o federacji nastęrczała jednak wielu trudności – głównie z powodu nieprzejednanej postawy Turcji, siły okupacyjnej, w której rękach tkwi klucz do ostatecznego porozumienia i którą trzeba skłonić do zajęcia konstruktywnej postawy wobec wysiłków na rzecz pokoju.

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 367 z 12 marca 1975 roku reaktywowała misję dobrych usług sekretarza generalnego – przerwana w 1974 roku – i zainicjowała sporadyczne negocjacje prowadzone pod patronatem ONZ. Odbływały się wówczas spotkania na wysokim szczeblu kolejnych prezydentów Republiki Cypryjskiej z przywódcami Turków

cypryjskich oraz rozmowy zbliżeniowe; przedstawiano propozycje środków budowy zaufania oraz rozmaite plany opracowane przez ONZ i innych zagranicznych emisariuszy. Żadne z tych przedsięwzięć nie przyniosło rozwiązania problemu cypryjskiego. Powodów było wiele, a wśród nich:

- niewprowadzenie w życie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ
- przewaga strategicznych, gospodarczych i politycznych względów stron trzecich nad realnym i funkcjonalnym rozwiązaniem zaspakajającym potrzeby państwa cypryjskiego i wszystkich Cypryjczyków
- nieprzejednana polityka kolejnych rządów Turcji, które utrzymywały, że problem cypryjski został „rozwiązany” w roku 1974
- polityczne uwarunkowania w społeczności Turków cypryjskich i obstawanie tureckich przywódców przy uznaniu tak zwanej Tureckiej Republiki Północnego Cypru
- wszystkie ważniejsze ustępstwa dotyczące procesu pokojowego leżały jedynie po stronie Greków cypryjskich
- lekceważenie prawa międzynarodowego i europejskiego oraz precedensowych orzeczeń sądów regionalnych i krajowych w proponowanych „rozwiązaniach” problemu cypryjskiego

Brak postępu w misji dobrych usług sekretarza generalnego sprawił, że 20 czerwca 1999 roku przywódcy G-8 wezwali strony do przeprowadzenia rozmów na wszystkie tematy bez warunków wstępnych i kontynuowania negocjacji aż do osiągnięcia porozumienia w pełni zgodnego z odnośnymi rezolucjami i traktatami ONZ. Formułę tę poparła Rada Bezpieczeństwa ONZ w rezolucji nr 1250 z 29 czerwca 1999 roku. Wynikiem tak ustalonego – i mającego kilka faz – postępowania był „plan Annana”, zaproponowany stronom po raz pierwszy w listopadzie 2002 roku, a następnie, w swej ostatecznej formie (V plan Annana) w marcu 2004 roku.

Kwestie dyskutowane od roku 1974

Od roku 1974 problem cypryjski wiąże się z atakiem zbrojnym i trwałą okupacją, które stanowią pogwałcenie przyjętych jednomyślnie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ. Negocjacje, zwłaszcza po 16 stycznia 2002 roku, nakierowane były na kompleksowe rozstrzygnięcie w sprawie zjednoczenia Cypru. Rząd cypryjski przez cały czas poszukiwał rozwiązania respektującego normy demokratyczne, rezolucje Rady

Bezpieczeństwa ONZ, prawo międzynarodowe, prawo Unii Europejskiej i odnośne orzeczenia sądów. Kwestie poddane dyskusji obejmowały:

- wdrożenie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz porozumień wysokiego szczebla wzywających do utworzenia dwustrefowej, dwupołecznosciowej federacji
- określenie nowej formuły podziału władzy z rządem federacyjnym na czele, który dysponowałby uprawnieniami gwarantującymi efektywne rządzenie, zachowanie jedności Republiki i wypełnienie międzynarodowych i unijnych zobowiązań
- ciągłość Republiki o jednej suwerenności i podmiotowości międzynarodowej oraz jednym obywatelstwie mieszkańców
- zapewnienie niepodległości i jedności terytorialnej Republiki oraz wykluczenie pełnej lub częściowej unii z jakimkolwiek innym krajem bądź jakiegokolwiek formy podziału lub oddzielenia się
- równość polityczna społeczności Greków i Turków cypryjskich zdefiniowana w odnośnych rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ
- gwarancje wykluczające obcą ingerencję i jednostronne prawo do interwencji innego państwa
- wycofanie obcych sił zbrojnych zgodnie z rezolucjami Rady Bezpieczeństwa i Zgromadzenia Ogólnego ONZ
- powrót osób wysiedlonych oraz procedura odzyskiwania mienia – zgodnie z Europejską konwencją i orzeczeniami sądów
- prawo do nabywania nieruchomości i zamieszkiwania w dowolnie wybranym miejscu na Cyprze bez ograniczeń wynikających z kwot opartych na kryteriach etnicznych lub religijnych
- pełne poszanowanie praw człowieka w odniesieniu do wszystkich Cypryjczyków zgodnie z Europejską konwencją
- repatriacja nielegalnych osadników do Turcji z wyjątkiem ograniczonej liczby przypadków uwzględniających kwestie humanitarne
- zgodność wszelkich rozstrzygnięć z zobowiązaniami i prawami Republiki Cypryjskiej jako członka UE
- całkowita demilitaryzacja państwa cypryjskiego.

Negocjacje pod auspicjami ONZ, 2002-2004

Okres ten charakteryzują zwiększone wysiłki na rzecz kompleksowego rozwiązania problemu cypryjskiego w ramach misji dobrych usług sekretarza generalnego ONZ. Wcześniejsze usiłowania, zwłaszcza te z lat 1999-2000, poniosły fiasko wskutek tureckich żądań uznania samowłaźczego „państwa” na okupowanych przez Turcję ziemiach Republiki.

Bezpośrednie rozmowy między prezydentem Glafkosem Kleridisem i przywódcą Turków cypryjskich Raufem Denktaszem rozpoczęte 16 stycznia 2002 roku nie przyniosły wymiernego postępu. Chcąc doprowadzić do porozumienia przed 12-13 grudnia 2002 roku, kiedy na szczycie UE w Kopenhadze miała zapaść decyzja o przystąpieniu Cypru do Unii Europejskiej w roku 2004, sekretarz generalny Kofi Annan przedstawił 11 listopada 2002 roku szczegółowy plan całościowego rozstrzygnięcia problemu (I plan Annana). Wskutek reakcji zainteresowanych stron dokonano korekt: z datą 10 grudnia 2002 roku (II plan Annana), a następnie – 26 lutego 2003 roku (III plan Annana).

Sekretarz generalny spotkał się z przywódcami obu społeczności w Hadze 10 i 11 marca 2003 roku, by dowiedzieć się, czy obie strony gotowe są poddać jego ostatnią propozycję (III plan Annana) pod głosowanie w odrębnych i prowadzonych równocześnie referendum. Nowo wybrany prezydent Cypru, Tassos Papadopoulos, wyraził zgodę pod warunkiem, że społeczeństwo cypryjskie zapozna się z pełnym zarysem rozstrzygnięć prawnych i politycznych, że Grecja i Turcja osiągną porozumienie w najistotniejszych kwestiach bezpieczeństwa oraz że wystarczy czasu na dyskusję i kampanię publiczną przed referendum. Strona turecka odrzuciła propozycję sekretarza generalnego.

W styczniu i lutym 2003 roku Turcy cypryjscy zamieszkujący na terenach okupowanych masowo demonstrowali przeciw swemu przywódcy Raufowi Denktaszowi i jego, wspieranej przez Ankarę, polityce. Republika Cypryjska, jak oczekiwano, podpisała traktat o przystąpieniu do UE 16 kwietnia 2003 roku.

Wobec rosnącego niezadowolenia Turków cypryjskich z sytuacji w okupowanej części Cypru, 23 kwietnia 2003 roku Turcja i przywódcy społeczności tureckiej zostali zmuszeni do częściowego zniesienia restrykcji z 1974 roku dotyczących ruchu osobowego przez oenzetowską linię zawieszenia ognia. Od czasu ograniczenia restrykcji linię tę przekraczają regularnie tysiące osób. Tysiące Turków cypryjskich przechodzą codziennie do wolnej strefy, gdzie pracują, ubiegają się o paszporty lub inne dokumenty wystawiane przez władze cypryjskie czy też korzystają z bezpłatnej opieki medycznej. Pokojowe przekraczanie

granicy zburzyło mit podsycany latami przez turecką propagandę, że obie społeczności nie potrafią wspólnie egzystować. Środki tego rodzaju nie mogą jednak zastąpić kompleksowych rozstrzygnięć.

Rząd Stanów Zjednoczonych skwapliwie wykorzystał gotowość Greków cypryjskich do podjęcia nowych rokowań. Wobec konsensusu, który wyłonił się na spotkaniach z premierem Turcji Recepem Tayyipem Erdoganem w Waszyngtonie w styczniu 2004 roku, administracja USA nakłoniła sekretarza generalnego Kofiego Annana, by ten wezwał do wznowienia negocjacji w Nowym Jorku.

13 lutego 2004 roku strony ustaliły, że negocjacje dotyczące zmian w III planie Annana odbędą się w Nikozji. W razie impasu, nawet po zaangażowaniu się w sprawę Grecji i Turcji, sekretarz generalny miał zrehabilitować ostateczny tekst, który byłby następnie przekazany obu społecznościom na Cyprze i poddany pod głosowanie w odrębnych i równoczesnych referendach.

Oznaczało to istotną zmianę w misji dobrych usług sekretarza generalnego ONZ w stosunku do stanu obowiązującego od 1964 roku. Bez pełnomocnictwa Rady Bezpieczeństwa arbitraż sekretarza generalnego stał się warunkiem wstępnym kolejnej rundy rokowań. Zgadząc się na tę formułę, Grecy cypryjscy zakładali, że Sekretariat zachowa obiektywizm i wierność podstawowym zasadom ONZ. Mylili się. Nim doszło do rozmów w Szwajcarii w końcu marca 2004 roku, Sekretariat okazał się stronnikiem uczestnikiem sporu, popierającym w większości przypadków tureckie stanowisko w kwestii cypryjskiej.

Zmiana roli sekretarza generalnego w połączeniu z napiętymi terminami rokowań i nieprzejednaną postawą Turcji, zniweczyła szansę na poważne negocjacje zarówno w Nikozji, jak i w Bürgenstock, w Szwajcarii. Dla zyskania aprobaty Turcji do zaprezentowanych przez sekretarza generalnego dwóch planów (IV i V plan Annana) wprowadzono arbitralnie prawie wszystkie żądania strony tureckiej. V plan Annana został przedstawiony obu stronom 31 marca 2004 roku. Turcja, Stany Zjednoczone i Organizacja Narodów Zjednoczonych przystąpiły na uczestnictwo Unii Europejskiej w rozmowach jedynie na prawach obserwatora, a UE zobowiązała się zaakceptować odstąpienia od wspólnotowego dorobku prawnego, które znalazły się w V planie Annana. Plan sekretarza generalnego był obszernym materiałem liczącym prawie 10 tys. stron. Ten skomplikowany dokument prawny ukazał się w całości na stronie internetowej ONZ dopiero na kilka godzin przed referendum. Cypryjczycy mieli głosować w jego sprawie 24 kwietnia 2004 roku, zaledwie kilka dni przed wejściem Republiki Cypryjskiej do Unii Europejskiej w dniu 1 maja.

Referenda z 24 kwietnia 2004 roku – decyzja obywateli*

Po burzliwej debacie publicznej Grecy cypryjscy odrzucili V plan Annana przytłaczającą większością głosów: 75,8% do 24,2%. W przeciwieństwie do nich 64,9% Turków cypryjskich głosowało za planem. Trzeba wspomnieć, że osadnicy z Turcji, niemający prawa uczestniczyć w głosowaniu, zostali do niego dopuszczeni.

„Nie” Greków cypryjskich nie było głosem przeciw zjednoczeniu czy pojednaniu. Było wyrazem dezaprobaty wobec procedur, w wyniku których powstał plan jednostronny, postrzegany jako plan działający na szkodę praw należnych społeczności Greków cypryjskich oraz niesprzyjający przetrwaniu państwa cypryjskiego; było wyrazem odrzucenia propozycji wadliwej, niezapewniającej rzeczywistego zjednoczenia Cypru, jego instytucji, obywateli i gospodarki. Grecy cypryjscy głosowali negatywnie niezależnie od wieku, orientacji politycznej i płci.

Pozytywny odzew Turków cypryjskich jest łatwy do wyjaśnienia. Głosowali oni za:

- odrzuceniem autorytarnej polityki Raufa Denktasza
- zachowaniem nielegalnego „państwa” Turków cypryjskich
- legalizacją statusu prawie wszystkich osadników z Turcji w turecko-cypryjskim państwie składowym
- stałą obecnością wojsk tureckich na Cyprze
- prawem Turcji do interwencji na Cyprze.

Turków cypryjskich motywowała także perspektywa korzyści ekonomicznych wynikających z przystąpienia Cypru do UE oraz wsparcia ekonomicznego ze strony społeczności Greków cypryjskich.

Różne uprawnione powody wyjaśniają z kolei negatywny głos Greków cypryjskich. A mianowicie:

- sztywne ramy czasowe negocjacji, brak czasu na debatę o niezwykle złożonym dokumencie prawnym, a także groźby wyrażane lub sugerowane przez niektórych uczestników rozmów na wypadek, gdyby Grecy cypryjscy nie zaakceptowali oenzetowskiego planu
- znaczące odstępstwa od Europejskiej konwencji praw człowieka pozbawiające Cypryjczyków fundamentalnych praw, z których mogliby

* Claire Palley, *An International Relations Debacle: The UN Secretary-General's Mission of Good Offices in Cyprus 1999–2004* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2005).

korzystać na mocy Konwencji obywatele innych krajów unijnych mieszkający na Cyprze

- rozwiązanie uznanej przez społeczność międzynarodową Republiki Cypryjskiej i zastąpienie jej luźną konfederacją dwóch państw o dużej autonomii
- wątpliwa zdolność nowego państwa do prawidłowego funkcjonowania z punktu widzenia przepisów o władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej oraz rozbudowanych możliwości korzystania z prawa weta przez mniejszość (nie-cypryjskie strony trzecie, które z natury rzeczy nie ponoszą odpowiedzialności przed społeczeństwem cypryjskim, miałyby decydujący głos w kluczowych sprawach politycznych)
- konfederacyjny charakter proponowanej konstytucji odzwierciedlający się brakiem przepisu o hierarchiczności prawa (takie uregulowanie niosło ryzyko konfliktów sądowniczych, które uwypuklałyby sprzyjającą podziałom naturę nowego ustroju)
- brak stosownych gwarancji zapewniających wypełnienie zobowiązań podjętych przez strony, a zwłaszcza przez Turcję
- koszty ekonomiczne proponowanego rozstrzygnięcia – konwergencja, odbudowa, odszkodowania majątkowe, odszkodowania dla osadników, polityka monetarna – ponosiliby głównie Grecy cypryjscy (Turcja, której militarna napaść podzieliła wyspę, została zwolniona z odpowiedzialności finansowej za swoje poczynania na Cyprze)
- kwestie bezpieczeństwa: stopniowa redukcja wojsk tureckich oznaczająca ich dalszą obecność na Cyprze; prawo Turcji do interwencji nawet po jej przystąpieniu do UE („zjednoczony” Cypr miał być wyłączony ze wspólnej europejskiej polityki obronnej i całkowicie zdemilitaryzowany. Zaproponowane przez Turcję gwarancje pozostawały w sprzeczności z jej zobowiązaniami do nieingerencji w wewnętrzne sprawy innych państw i do poszanowania integralności terytorialnej każdego państwa)
- sposób zdefiniowania obywatelstwa oraz fakt, że prawie wszyscy osadnicy z Turcji pozostaliby na Cyprze
- pogwałcenie prawa własności – jednego z podstawowych praw Europejskiej konwencji – oraz unieważnienie precedensowych orzeczeń Europejskiego Trybunału
- rozszerzenie praw Wielkiej Brytanii w strefach suwerennych (bazach wojskowych) i na wodach terytorialnych Republiki

- unieważnienie ratyfikacji przez Republikę Cypryjską konwencji z Montreux z 1936 roku (Cypr jest potęgą morską. W sprawach cypryjskiego szelfu kontynentalnego plan dawał Turcji uprawnienia przypominające prawo weta)
- łamanie Europejskiej konwencji poprzez odmówienie Cypryjczykom prawa – z którego korzystają inni obywatele UE – do nabywania nieruchomości i zamieszkiwania w dowolnie wybranym miejscu bez ograniczeń wynikających z systemu kwotowego opartego na kryteriach etnicznych i religijnych.

Plan został odrzucony, ponieważ znakomita większość Cypryjczyków uznała, że nie zaspokaja on wspólnych interesów Greków i Turków cypryjskich. Jak oświadczył wówczas prezydent Papadopoulos: „O ile wszystkie żądania Turcji zostały ostatniego dnia uwzględnione w końcowej wersji planu, o tyle podstawowe potrzeby Greków cypryjskich zostały zlekceważone. Wszyscy uczestnicy rozmów zabiegali o względy Turcji i o zapewnienie głosów na „tak” wśród społeczności Turków cypryjskich, ignorując zarazem fakt, że do głosowania za planem należało też przekonywać znacznie większą społeczność Greków cypryjskich. W ten oto sposób nie udało się uwzględnić uprawnionych trosk, potrzeb i interesów obu stron.”

Negatywny wynik referendum spowodował unieważnienie planu Annana.

Rzekoma izolacja Turków cypryjskich*

Po odrzuceniu planu Annana Turcja wszczęła kampanię propagandową pod hasłami „osłabienia”, „zniesienia” czy „zakończenia” rzekomej „izolacji” Turków cypryjskich oraz wyrównania „różnic ekonomicznych” między obiema społecznościami na wyspie. Doprowadziło to niestety do rozpowszechnienia się mylnych informacji o sytuacji na Cyprze i do składania wątpliwych propozycji, mających jakoby poprawić warunki ekonomiczne Turków cypryjskich. Turcja próbowała nawet wpoić społeczności międzynarodowej błędne przekonanie, że rząd cypryjski jest w jakiś sposób odpowiedzialny za trudną sytuację Turków cypryjskich.

Turcja przyjęła taką postawę z dwóch powodów: aby odwrócić uwagę od przedłużającej się okupacji militarnej Cypru (w związku z aspirowaniem do członkostwa w UE) oraz by podnieść rangę nielegalnej władzy na okupowanym terenie wyspy.

* Miltos Miltiadou, *Toward a Unified Cyprus: The Myth of Turkish Cypriot "Isolation,"* Fourth Edition (Nicosia: Press and Information Office, Republic of Cyprus, 2010).

W gruncie rzeczy Ankara chciała zapewnić secesjonistycznemu reżimowi ekonomiczne cechy niezależnego podmiotu, mimo że nie został on uznany przez społeczność międzynarodową. Za sprawą takiej niezależności przestałyby istnieć jakiegokolwiek bodźce popychające nielegalny reżim do konstruktywnego uczestnictwa w pokojowym procesie na rzecz zjednoczenia wyspy. Starając się pozyskać międzynarodowe poparcie dla swej propagandy, tureccy przywódcy przyjęli za główny argument mylące hasło „zakończenia izolacji gospodarczej” Turków cypryjskich, choć w rzeczywistości ich cel miał charakter ściśle polityczny.

Tymczasem każde posunięcie prowadzące do uznania de facto nielegalnego reżimu secesjonistycznego stanowiłoby pogwałcenie prawa międzynarodowego oraz rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, zwłaszcza rezolucji nr 541 (1983) i nr 550 (1984). Takie posunięcia zniweczyłyby wysiłki na rzecz zjednoczenia kraju, a za zjednoczeniem opowiadają się ONZ, Unia Europejska, społeczność międzynarodowa oraz obie społeczności cypryjskie.

Trudna sytuacja społeczności Turków cypryjskich jest bezpośrednim skutkiem tureckiej agresji, która podzieliła Cypr, jego ludność, instytucje i gospodarkę. Jest ona także skutkiem fałszywej polityki przywódców Turków cypryjskich, którzy uporczywie popierają interesy Turcji kosztem własnej społeczności i całego Cypru. Tak zwana „izolacja” Cypryjczyków tureckich jest w dużej mierze skutkiem przysłowiowego strzału we własną stopę. Z całą pewnością nie jest ona wynikiem działania rządu cypryjskiego, którego władza rozciąga się na cały kraj, włącznie z terenem okupowanym, i który wypełnia swoje zobowiązania dotyczące obrony jego suwerennych praw i praworządności.

W odpowiedzi na turecką agresję militarną Republika Cypryjska wprowadziła środki obronne służące ochronie jej niepodległości, suwerenności, integralności terytorialnej i gospodarki. Jednym z tych środków było uznanie nielegalności działania wszystkich portów morskich i lotniczych znajdujących się na terenie okupowanym Republiką. Posunięcie to było konieczne, gdyż rząd nie mógł sprawować efektywnej kontroli nad częścią Cypru pozostającą pod turecką okupacją wojskową.

Zgodnie z prawem międzynarodowym władze Republiki Cypryjskiej, jako uznane i legalne, mają wyłączną odpowiedzialność za podróże morskie i lotnicze, handel, ochronę, bezpieczeństwo i tym podobne kwestie na swoim suwerennym terytorium. Zarazem, w myśl prawa międzynarodowego, reżim ustanowiony przez Turcję w okupowanej części Cypru jest nielegalny, a zatem wszystkie jego instytucje, decyzje i dokumenty pozbawione są politycznej i prawnej wartości. Jak potwierdziły

trybunały europejskie oraz Rada Bezpieczeństwa ONZ, turecko-cypryjski reżim nie jest uznawany przez społeczność międzynarodową. Europejski Trybunał Praw Człowieka określił ten reżim jako „zależny” od Turcji „samorząd lokalny” na okupowanym Cyprze (Załącznik 2).

Z dokumentów i danych wynika niezbicie, że ofiarami tureckiej okupacji wojskowej są, choć na różne sposoby, przedstawiciele obu – i greckiej, i tureckiej – społeczności wyspy. Doświadczenia Turków cypryjskich kojarzone z „izolacją” – cokolwiek ten termin oznacza – wynikają bezpośrednio z przedłużającej się okupacji tureckiej. W gruncie rzeczy to Turcja pozbawia Turków cypryjskich możliwości pełnego uwolnienia ich potencjału oraz udziału w korzyściach i przywilejach, do których mają prawo jako obywatele Republiki Cypryjskiej i Unii Europejskiej.

Rząd cypryjski zawsze troszczył się o sytuację ekonomiczną Turków cypryjskich. Świadczenie usług na ich rzecz przychodzi łatwiej od czasu częściowego zniesienia (2003) restrykcji narzuconych bezprawnie przez wojsko tureckie na ruch osobowy przez linię zawieszenia ognia, którą ONZ wytyczyła w 1974 roku i która przebiega przez całą wyspę. Od tamtej pory Turcy cypryjscy mogą podejmować pracę na terenach objętych kontrolą rządu. Liczba chętnych do pracy stale rośnie, a ich dochody – do chwili obecnej – szacuje się na ponad 220 milionów euro. Osoby te korzystają również z licznych świadczeń, w tym z bezpłatnej opieki medycznej (Załącznik 1).

Ponowna integracja Turków cypryjskich ze społecznością międzynarodową, a także poprawa ich sytuacji politycznej i ekonomicznej, może zostać osiągnięta, w sposób legalny i całościowy, jedynie poprzez zjednoczenie Cypru.

Tendencje separatystyczne, wspierające się fałszywym hasłem „zakończenia izolacji Turków cypryjskich”, oraz inne, motywowane polityką i popierane przez Turcję, zabiegi niewiele wnoszą do poprawy bytu społeczności Turków cypryjskich oraz do procesu pokojowego.

Przeciwnie, odwracają one uwagę od niezmiennie agresywnej postawy Turcji wobec Cypru i od niewypełniania przez Ankarę zobowiązań wobec UE, takich chociażby, jak otwarcie portów morskich oraz lotniczych dla cypryjskich statków i samolotów. Wypaczają też wolę strony tureckiej, osłabiając tym samym inicjatywy zajęcia się istotą problemu, a mianowicie rozwiązaniem kwestii podziału Cypru. Co więcej, pomagają okrzepnąć bezprawnej sytuacji stworzonej przez Turcję w północnej części Cypru i utrwalają wiktymizację Turków cypryjskich. A ostatecznie przeszkadzają pojednaniu i trwałemu pokojowi na wyspie oraz w regionie.

Ożywienie procesu pokojowego, 2005-2006

Chociaż starania podjęte przez ONZ w latach 2002-2004 nie uregulowały problemu cypryjskiego, referendum nie oznacza końca drogi. Wynik referendum w sprawie planu Annana winien być katalizatorem zjednoczenia, a nie pretekstem do kontynuacji podziału. Grecy cypryjscy i rząd Republiki niejednokrotnie dawali wyraz swemu zaangażowaniu w poszukiwanie rozstrzygnięcia, które przyniesie pomyślną i bezpieczną przyszłość wszystkim Cypryjczykom oraz zapewni poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności w ramach Unii Europejskiej.

Wielu członków społeczności międzynarodowej nie znało dobrze szczegółów odrzuconego planu Annana i ich następstw dla przyszłości państwa cypryjskiego i jego obywateli. Nic więc dziwnego, że wyrażali rozczarowanie wynikiem referendum. Ale naprawdę przykry i budzący rozczarowanie jest fakt, że przedstawiony plan okazał się niemożliwy do zaakceptowania przez jedną i drugą społeczność cypryjską. O ile stronom trzecim zależało po prostu na jakimkolwiek rozwiązaniu czy zamknięciu kwestii cypryjskiej możliwie jak najszybciej, o tyle Grecy cypryjscy zawsze dążyli do rozstrzygnięcia całościowego, funkcjonalnego i trwałego.

Jeśli jakieś rozwiązanie ma wytrzymać próbę czasu, powinno zyskać uznanie wszystkich tych, którzy będą z niego korzystać. Żadne rozwiązanie pomijające uprawnione obawy i troski, także te, które powstrzymały Greków cypryjskich przed przyjęciem planu Annana w 2004 roku, nie może liczyć na powodzenie. Fakt, że Cypr jest państwem małym i słabym podnosi jeszcze rangę wymogu, by wszyscy Cypryjczycy mieli zagwarantowane fundamentalne prawa, z których korzystają narody UE na mocy prawa europejskiego i Europejskiej konwencji, oraz by nie istniała dyskryminacja o podłożu etnicznym czy religijnym.

Mając na celu ożywienie procesu pokojowego, 16 września 2005 roku prezydent Tassos Papadopoulos i sekretarz generalny wymienili w Nowym Jorku poglądy na temat przygotowań do ponownego rozpatrzenia kwestii cypryjskiej przez ONZ. Sekretarz generalny spotkał się także, 31 października, z przywódcą Turków cypryjskich Mehmetem Alim Talatem. W sprawozdaniu dla Rady Bezpieczeństwa z 20 listopada 2005 roku sekretarz generalny nadmienił, że do rozpatrzenia możliwości wznowienia rozmów w ramach misji dobrych usług nakłaniają go i obaj liderzy, i wiele krajów.

Prezydent Papadopoulos spotkał się następnie z sekretarzem generalnym w Paryżu 28 lutego 2006 roku, gdzie wspólnie dokonali przeglądu sytuacji na Cyprze i zbadali czynniki warunkujące postęp w procesie zmierzającym do zjednoczenia wyspy. Uzgodniono, że ponowne otwarcie negocjacji w ramach misji dobrych usług sekretarza generalnego musi nastąpić we właściwym momencie i zostać starannie przygotowane.

Porozumienie z 8 lipca 2006 roku

Ustalenia te stały się impulsem do wznowienia procesu pokojowego na Cyprze. Trzeciego lipca prezydent Papadopoulos i przywódca Turków cypryjskich, Talat, spotkali się – przy okazji obrad Komitetu ds. osób zaginionych – w obecności specjalnego przedstawiciela sekretarza generalnego na Cyprze. Tymczasem podsekretarz generalny ONZ do spraw polityki, Ibrahim Gambari, odwiedził w dniach 3-9 lipca Grecję, Turcję oraz Cypr. Po wspólnym spotkaniu z Tassosem Papadopoulosem i Mehmetem Alim Talatem w dniu 8 lipca podsekretarz generalny ONZ przedstawił następujący „Zbiór zasad” uzgodniony przez strony:

1. Zobowiązanie się do zjednoczenia Cypru na zasadach dwustrefowej, dwuspołecznościowej federacji i politycznej równości, zgodnie z odnośnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ.
2. Uznanie faktu, że status quo jest niemożliwe do zaakceptowania i że jego przedłużanie miałyby negatywne skutki dla Turków i Greków cypryjskich.
3. Przychylenie się do wniosku, że całościowe uregulowanie jest zarówno pożądanym, jak i możliwym i nie powinno być dłużej odwlekane.
4. Zgoda na natychmiastowe uruchomienie procesu obejmującego dwuspołecznościową debatę w sprawach dotyczących życia codziennego oraz w sprawach zasadniczych i na uwzględnienie jej wyników w całościowym rozstrzygnięciu.
5. Przychylenie się do twierdzenia, że „poprawna atmosfera” stanowi o powodzeniu procesu, że środki budowy zaufania są istotne zarówno dla poprawy atmosfery, jak i poprawy warunków życia Turków i Greków cypryjskich oraz że konieczne jest położenie kresu „grze wzajemnych oskarżeń”.

Liderzy postanowili też, że komitety techniczne zajmujące się sprawami życia codziennego rozpoczną pracę z chwilą wymiany katalogów tematów zasadniczych, których zawartość zostanie przeanalizowana przez ekspertów dwuspołecznościowych grup roboczych i zatwierdzona przez obu przywódców.

Porozumienie z 8 lipca potwierdziło gotowość rządu cypryjskiego do podjęcia procesu zjednoczenia wyspy jako dwustrefowej, dwuspołecznościowej federacji.

29 sierpnia 2006 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ zachęciła strony do bezzwłocznej realizacji Porozumienia z 8 lipca i wyraziła poparcie dla starań sekretarza generalnego podejmowanych na rzecz całościowego rozstrzygnięcia kwestii cypryjskiej.

Dla ułatwienia procedury, 15 listopada 2006 roku podsekretarz generalny ONZ do spraw polityki przedstawił sugestie dotyczące wdrożenia Porozumienia z 8 lipca. Niestety, trudności pojawiły się już na etapie przygotowawczym, gdy strona turecka zakwestionowała podstawowe elementy Porozumienia. W liście do sekretarza generalnego ONZ w kwietniu 2007 roku przywódca Turków cypryjskich wniósł o zmianę uzgodnionych ram Porozumienia z 8 lipca.

W mowie wygłoszonej przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ 26 września prezydent Papadopoulos ponownie odwołał się do uznania przez rząd Porozumienia z 8 lipca oraz do rozstrzygnięć zakładających utworzenie dwustrefowej i dwuspółecznościowej federacji. Zwracając uwagę na fakt, że istniejący stan rzeczy – obca okupacja militarna i bezprawny podział wyspy – nie powinien być podtrzymywany, zaapelował o „rozważne i nakierowane na przyszłość postępowanie”, które przyniesie konkretne rezultaty i całościowe rozwiązanie. 23 września w Nowym Jorku przedyskutował z sekretarzem generalnym ONZ Ban Ki Munem potrzebę szybszego wdrożenia procesu oenzykowskiego.

W odczuciu tak rządu cypryjskiego, jak i Organizacji Narodów Zjednoczonych procedury Porozumienia z 8 lipca były jedyną dostępną drogą dojścia do akceptowalnego przez obie strony rozwiązania. Jednak możliwość ich praktycznego zastosowania była podkopywana przez mactwa strony tureckiej.

8 marca 2007 roku rząd cypryjski zdemontował zapory przy ulicy Ledra w stolicy Cypru, Nikozji, aby umożliwić otwarcie ósmego przejścia na linii zawieszenia ognia wytyczonej przez ONZ w 1974 roku, którego uruchomienie rząd proponował od 2005 roku.

3 kwietnia 2008 roku przejście zostało otwarte. Umożliwiło ono ruch osobowy pomiędzy terenem znajdującym się pod kontrolą rządu a terenem okupowanym przez wojska tureckie. Następnie, 29 marca 2010 roku, rozpoczęto prace budowlane służące uruchomieniu przejścia Kato Pyrgos – Limnitis i połączeniu odległego regionu Pyrgos z Nikozją przez strefę buforową.

Inicjatywy z roku 2008 przynoszą rezultaty

Mimo zahamowania procesu, które wynikało z tureckiej odmowy realizacji Porozumienia z 8 lipca, nowo wybrany prezydent Republiki Cypryjskiej, Demetris Christofias, natychmiast po objęciu urzędu (28 lutego 2008 r.), zaczął zabiegać o spotkanie z przywódcą Turków cypryjskich, podejmując kolejną próbę dokonania przełomu i wznowienia bezpośrednich negocjacji pomiędzy dwiema społecznościami. Prezydent rozpoczął także światową kampanię na rzecz zainteresowania społeczności międzynarodowej nowym procesem pokojowym, w którym główną rolę odgrywałyby obie cypryjskie społeczności.

W mowie inauguracyjnej prezydenturę Christofias obiecał, że rozwiązanie problemu cypryjskiego będzie priorytetowym zadaniem jego rządu, a on sam podejmie intensywne działania w kraju i na arenie międzynarodowej, by osiągnąć ten cel. Powiedział też: „Punktem wyjścia do przerwania impasu i określenia warunków wstępnych kompleksowych rokowań na temat problemu cypryjskiego jest wdrożenie Porozumienia z 8 lipca, które zostało przyjęte i poparte przez pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa”.

Na pierwszym spotkaniu, w dniu 21 marca 2008 roku, prezydent Christofias i lider Turków cypryjskich, Talat, postanowili o utworzeniu kilku grup roboczych i komitetów technicznych oraz o opracowaniu ich planu zadań. Przywódcy postanowili spotkać się po trzech miesiącach, by oszacować wyniki prac grup roboczych i komitetów technicznych pod kątem rozpoczęcia całościowych rokowań pod auspicjami sekretarza generalnego ONZ. Uzgodnili zarazem otwarcie przejścia przy ulicy Ledra w Nikozji.

Po spotkaniu informacyjnym z podsekretarzem generalnym ONZ do spraw polityki Lynnem Pascoe – który odwiedził Cypr na początku miesiąca – Rada Bezpieczeństwa wydała w dniu 17 kwietnia 2008 roku stosowne oświadczenie. Uznała w nim rozwój wypadków za zadowalający i wyraziła nadzieję, że starania przyniosą spodziewane rezultaty oraz przygotowują grunt pod kompleksowe negocjacje prowadzone w ramach misji dobrych usług sekretarza generalnego ONZ. W oświadczeniu potwierdzono też poparcie Rady Bezpieczeństwa dla zjednoczenia Cypru na zasadach dwustrefowej, dwSpołecznościowej federacji oraz równości politycznej, zgodnie z odnośnymi rezolucjami Rady. Przyjęto z zadowoleniem gotowość sekretarza generalnego do asystowania obu stronom cypryjskim oraz zamiar wyznaczenia – po zakończeniu fazy przygotowawczej i pod warunkiem postępu prac – specjalnego doradcy, który wspomagałby proces osiągnięcia całościowego rozstrzygnięcia.

Tymczasem, 22 kwietnia, sześć grup roboczych i siedem komitetów technicznych przystąpiło do zadań nakierowanych na osiągnięcie postępu, który z kolei pozwoliłby obu przywódcom rozpocząć całościowe negocjacje. Mając to na uwadze, prezydent Christofias zaproponował kolejny termin spotkania z liderem Cypryjczyków tureckich na 23 maja 2008 roku.

W trakcie spotkania, w obecności specjalnego przedstawiciela sekretarza generalnego ONZ na Cyprze Tayé-Brook Zerihouna, obaj przywódcy „potwierdzili akceptację dla dwustrefowej, dwuspołecznościowej federacji i równości politycznej, zgodnie z odnośnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ”. I uznali, że „tak określone partnerstwo będzie miało rząd federacyjny oraz jedną osobowość międzynarodową”. Uzgodnili także termin kolejnego spotkania, w czasie którego dokonana zostanie ocena postępu i jego zgodności z określonymi uprzednio zasadami. Strony ustaliły, że ich przedstawiciele spotkają się we wcześniejszym terminie, żeby oszacować pracę komitetów technicznych. Postanowili również dążyć do otwarcia kolejnych przejść na linii zawieszenia ognia oraz rozważyć przyjęcie środków budowy zaufania.

5 czerwca 2008 roku prezydent Christofias spotkał się w Londynie z brytyjskim premierem Gordonem Brownem, z którym przedyskutował problem cypryjski. Obaj politycy podpisali protokół ustaleń zawierający zapis o obopólnym pragnieniu rozwiązania problemu cypryjskiego w oparciu o porozumienia wysokiego szczebla i rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ. W protokole tym Wielka Brytania potwierdziła aktualność swoich zobowiązań jako gwaranta porządku konstytucyjnego Republiki Cypryjskiej, zauważając: „Wielka Brytania nie będzie wspierała żadnych posunięć prowadzących do podziału wyspy lub do uznania czy umocnienia się jakiegokolwiek odrębnego podmiotu politycznego na wyspie”.

Podsekretarz generalny do spraw polityki Lynn Pascoe spotkał się oddzielnie z przywódcami obu społeczności na Cyprze w dniu 17 czerwca 2008 roku. Prezydent Christofias potwierdził gotowość do pracy na rzecz rozwiązania kwestii cypryjskiej. Podkreślił, że „celem musi być przekształcenie Republiki Cypryjskiej w zjednoczoną, dwustrefową, dwuspołecznościową federacyjną Republikę Cypryjską o jednej suwerenności, jednym obywatelstwie i jednej podmiotowości międzynarodowej” oraz dodał: „Takie stanowisko wynika również ze stanowiska uzgodnionego ze społecznością Turków cypryjskich”. Lynn Pascoe zauważył, iż „obaj przywódcy są oddani sprawie osiągnięcia postępu i znalezienia ostatecznego rozwiązania, które zjednoczy Cypr”.

20 czerwca 2008 roku przedstawiciele prezydenta Cypru oraz przywódcy Turków cypryjskich przedstawili listę uzgodnionych kwestii dotyczących dziedzictwa kulturowego, bezpieczeństwa ruchu drogowego, zdrowia i środowiska naturalnego.

Tymczasem Rada Bezpieczeństwa ONZ z zadowoleniem przyjęła porozumienie z 21 marca i wspólne oświadczenie z 23 maja 2008 roku. Osiągnięcia te, jak stwierdzono, „ukazują nową polityczną gotowość do wspierania wysiłków ONZ oraz uczestniczenia w nich w pełni i w dobrej wierze; potwierdzają zobowiązanie obu liderów do utworzenia dwuspołecznościowej, dwustrefowej federacji o politycznej równości, zgodnie z zapisami w odnośnych rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ, oraz do rozważenia kolejnych środków budowy zaufania w sprawach cywilnych i militarnych”.

Prezydent Christofias i Mehmet Ali Talat spotkali się ponownie 1 lipca 2008 roku i wydali wspólne oświadczenie:

„Dzisiejsze spotkanie obu przywódców przebiegło w atmosferze współpracy i pozytywnego nastawienia.

Dokonano pierwszego przeglądu postępu prac grup roboczych i komitetów technicznych.

Omówiono kwestie jednej suwerenności oraz jednego obywatelstwa i osiągnięto porozumienie co do zasad. Uzgodniono, że szczegóły wprowadzenia obu kwestii do praktyki zostaną przedyskutowane w czasie całonocnych rokowań.

Uzgodniono termin spotkania dla przeprowadzenia końcowego przeglądu prac grup roboczych i komitetów technicznych na dzień 25 lipca”.

16 lipca 2008 roku prezydent Christofias powtórzył po raz kolejny: „Naszym niezachwianym celem jest doprowadzenie do rozwiązania, które położy kres tureckiej okupacji i kolonizacji oraz zjednoczy naszą ojczyznę”. Prezydent podkreślił: „Szukamy rozwiązania, które pozwoli Grekom i Turkom cypryjskim, prawdziwym włodarzom naszej ojczyzny, żyć razem w warunkach trwałego pokoju, współpracy i bezpieczeństwa”. Wyjaśnił ponadto, że powołanie grup roboczych i komitetów technicznych oraz rozpoczęcie przez nie pracy – uzgodnione z Turkami cypryjskimi dla utworzenia drogi całonocnym negocjacom – „oznacza w gruncie rzeczy wdrożenie Porozumienia z 8 lipca 2006 roku”.

Prezydent Christofias omówił postęp prac nad rozwiązaniem problemu cypryjskiego z sekretarzem generalnym ONZ, Ban Ki Munem, 13 lipca 2008 roku w Paryżu. Sekretarz generalny zapewnił wówczas cypryjskiego

przywódcę, że intencją ONZ jest poszukiwanie rozwiązania problemu cypryjskiego poprzez dialog między obiema społecznościami. Prezydent oświadczył, że obaj przywódcy są zdania, iż to sami Cypryjczycy winni być odpowiedzialni za proces, a rolą ONZ będzie czuwanie nad sprzyjającymi warunkami rozmów. Prezydent podkreślił „gotowość do ciężkiej, cierpliwej i wytrwałej pracy z zachowaniem zasad określonych przez rezolucje ONZ” na rzecz rozwiązania problemu cypryjskiego.

Sekretarz generalny poinformował tymczasem Radę Bezpieczeństwa o zamiarze wyznaczenia z dniem 14 lipca 2008 roku byłego ministra spraw zagranicznych Australii, Alexandra Downera, na stanowisko specjalnego doradcy na Cyprze w randze podsekretarza generalnego.

Inicjatywy podejmowane przez prezydenta Christofiasa zaczęły przynosić pozytywne efekty i zyskiwać poparcie społeczności międzynarodowej, w tym Unii Europejskiej oraz stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ. Waszyngton na przykład wysłał na Cypr dyrektora wydziału ds. Europy i Azji w Departamencie Stanu USA, by – jak powiedział dyrektor na zakończenie wizyty 7 lipca – „zademonstrować poparcie Stanów Zjednoczonych dla wysiłków obu przywódców”. Dyrektor oświadczył również: „Stany Zjednoczone pragną zobaczyć wyspę zjednoczoną. Wspieramy dwustrefową, dwuspołecznościową federację. Jeden naród, jedno obywatelstwo, niepodzielony kraj”.

Całościowe negocjacje bezpośrednie

25 lipca prezydent Christofias i przywódca Turków cypryjskich, Talat, dokonali przeglądu wyników pracy komitetów technicznych i grup roboczych. Uwzględniając osiągnięty postęp oraz uściślenia w zasadach porozumienia opracowane w trakcie swoich spotkań, liderzy postanowili „rozpocząć całościowe negocjacje 3 września 2008 roku w ramach misji dobrych usług sekretarza generalnego ONZ”. Wspólnie wydane oświadczenie brzmiało:

„W dniu dzisiejszym przywódcy dokonali końcowego przeglądu wyników prac grup roboczych i komitetów technicznych. Docenili osiągnięte wyniki i podziękowali członkom grup i komitetów za ich trud.

Po dokonaniu końcowego przeglądu, przywódcy postanowili przystąpić do całościowych negocjacji w dniu 3 września 2008 roku w ramach misji dobrych usług sekretarza generalnego ONZ.

Celem negocjacji całościowych jest znalezienie wspólnie akceptowalnego rozwiązania problemu cypryjskiego, które będzie

chroniło podstawowe należne prawa i interesy Greków i Turków cypryjskich. Uzgodnione rozwiązanie zostanie poddane pod osobne, odbywające się jednocześnie referenda.

Odnosnie komitetów technicznych, przywódcy zaaprobowali dzisiaj szesnaście dodatkowych ustaleń dotyczących środowiska, dziedzictwa kulturowego, zarządzania kryzysowego, przestępczości i spraw karnych oraz polecili ich natychmiastowe i pełne wdrożenie.

Aby podkreślić swoje zaangażowanie, przywódcy postanowili uruchomić bezpieczną linię telefoniczną ułatwiającą im bezpośrednie kontakty.

Przywódcy z zadowoleniem przyjęli powołanie Alexandra Downera na specjalnego doradcę sekretarza generalnego na Cyprze i oczekują nawiązania współpracy z nim oraz z grupą oenzetowską w najbliższej przyszłości.

Przywódcy polecili także swoim przedstawicielom zajęcie się sprawą przejścia Limnitis-Yilirmak i innych przejść na linii zawieszenia ognia”.

Rozpoczęcie całościowych negocjacji pomiędzy społecznościami cypryjskimi przyjęła ciepło społeczność międzynarodowa, w tym ONZ, stali członkowie Rady Bezpieczeństwa oraz UE.

Alexander Downer nazwał dzień rozpoczęcie rozmów „historycznym dniem dla Cypru, bardzo ważnym dniem dla Cypru” i dodał: „Rozwiązanie stanie się inspiracją dla świata pełnego niepokoju”. Zauważając, że w toku rozmów nie braknie zapewne trudności i wyzwań, Downer stwierdził: „Problem cypryjski nie jest czymś nie do pokonania. Rozpoczynające się dziś negocjacje mogą – i muszą – odnieść sukces”. Obiecał niezachwiane poparcie ze strony ONZ i, zwracając się do obu przywódców, podkreślił:

„Ten proces jest w waszych rękach, a zatem trwałość waszego przywództwa jest istotnym czynnikiem jego powodzenia. Mając to na względzie, najważniejszą rzeczą jest przekonanie Cypryjczyków, że zjednoczenie wyspy przyczyni się do większej pomyślności i zadowolenia wszystkich obywateli Cypru”.

Wyraziwszy nadzieję, że obie cypryjskie społeczności odrzucą na bok konflikty z przeszłości, prezydent Christofias powiedział: „Przyszedł czas, by położyć kres przedłużającemu się konfliktowi cypryjskiemu i dać obywatelom Cypru lepszą przyszłość, na którą sobie zasłużyli”. Wezwał lidera Turków cypryjskich do „podjęcia wspólnych działań i dania odzewu na wołanie historii; do urzeczywistnienia marzeń o zjednoczonej ojczyźnie,

należącej do jej obywateli, ludu cypryjskiego, który chce i potrafi decydować o własnym losie bez udziału stron trzecich i tak zwanych strażników naszych społeczności”. I powtórzył raz jeszcze: „Fundament rozstrzygnięć stanowią porozumienia wysokiego szczebla z lat 1977 i 1979 uwzględniające przekształcenie państwa unitarnego w państwo federacyjne”. Wskazał następnie, że obie strony powinny bronić podstawowych ustaleń, dzięki którym proces zaszedł tak daleko, oraz konsekwentnie obstawać przy wspólnie uzgodnionych – i potwierdzonych w czasie spotkania obu przywódców – warunkach rozwiązania, a mianowicie przy „dwustrefowej, dwuspołecznościowej federacji o politycznej równości, jak określono w odnośnych rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ, z jedną suwerennością, jednym obywatelstwem i jedną podmiotowością międzynarodową”. Mając na uwadze, że Cypr jest pełnym członkiem Unii Europejskiej, prezydent dodał: „Rozwiązanie musi respektować i wdrażać zasady będące podstawą istnienia Unii Europejskiej”.

Poważny niepokój, już na początku rozmów, wzbudziły komentarze przywódcy Turków cypryjskich, w których ponownie doszło do głosu nieprzejednane stanowisko w takich sprawach, jak zachowanie tureckich gwarancji i prawa Turcji do interwencji na Cyprze. Ponadto, zamiast traktować rozwiązanie federacyjne jako „partnerstwo dwóch społeczności” odwoływano się do „nowego partnerstwa” dwóch państw; padły sformułowania sugerujące porządek „konfederacyjny” i odejście od uzgodnionych, federacyjnych podstaw porozumienia. Nieodniesienie się przez Talata do uzgodnionych zasad, które miały wskazywać kierunek procesowi pokojowemu i stworzyć bazę dla rozstrzygnięć – takich jak federacja, rezolucje ONZ, jedna suwerenność i jedna podmiotowość międzynarodowa zjednoczonego Cypru – wzbudziły kolejne wątpliwości co do prawdziwych intencji strony tureckiej w sprawie rozwiązania, którego strona turecka poszukiwałaby w dalszym ciągu rokowań. Podobny niepokój budziły późniejsze wypowiedzi Talata broniące oddzielnego „prawa do samostanowienia” dla społeczności Turków cypryjskich jako elementu porozumienia.

Taka postawa, podobnie jak bezkompromisowe oświadczenia przywódców Turcji odnośnie Cypru, rzuciła cień na negocjacje. Pozostawała ona w jawnej sprzeczności z duchem pozytywnej, konstruktywnej gotowości do współpracy i pojednania, wniesionym do tego etapu rozmów przez prezydenta Cypru i stronę Greków cypryjskich, z duchem, jakiego wymagało powodzenie procesu pokojowego.

Dla podkreślenia wagi przykładanej przez ONZ do pokojowych rokowań, 31 stycznia 2010 roku przybył na Cypr z trzydniową wizytą sekretarz generalny, który wyraził osobiste poparcie dla rozmów i zachęcił obu

liderów do prowadzenia negocjacji aż do pomyślnego końca. Powiedział on: „Ten proces należy do Cypru. ONZ jest tutaj na zaproszenie obu stron, aby im asystować. Wasz los jest w waszych rękach. Wzięliście na siebie odpowiedzialność za znalezienie rozwiązania. To wy kierujecie tym procesem i to wy będziecie beneficjentami ogromnych korzyści i możliwości, które przyniesie wyspie takie rozwiązanie”.

Po spotkaniach z prezydentem Christofiasem i przywódcą Turków cypryjskich Mehmetem Alim Talatem 1 lutego 2010 roku, sekretarz generalny wydał w imieniu obu przywódców oświadczenie, zaznaczając, że przywódcy pracowali na podstawie całościowego podejścia, w myśl którego „nic nie jest uzgodnione, póki wszystko nie jest uzgodnione”. Przywódcy stwierdzali w tym oświadczeniu:

„Osiągnięto zbieżność w sprawie niektórych zagadnień [rozdziałów]. Co do reszty jesteśmy zdecydowani intensywnie pracować, aby osiągnąć pożądaną postęć [...].

Pragniemy dać wyraz naszemu głębokiemu zaangażowaniu w dalszą pracę nad tymi i pozostałymi zagadnieniami [rozdziałami]. Wyrażamy ufność, że przy dobrej woli i determinacji uda się nam osiągnąć rozwiązanie w możliwie najkrótszym czasie”.

Ostatnie spotkanie prezydenta Christofiasa i Mehmeta Talata odbyło się 30 marca 2010 roku. Po spotkaniu wydano wspólne oświadczenie stwierdzające, że obu liderom otuchy dodaje znaczny postęć, który udało się osiągnąć w zagadnieniach dotyczących systemu rządów oraz podziału władzy, spraw unijnych oraz gospodarki i że obaj są przekonani, iż dzięki wytrwałości można będzie osiągnąć całościowe uregulowanie. Rozmowy wznowiono następnie 26 maja 2010 roku pomiędzy prezydentem Christofiasem i Derwiszem Eroglu, który zastąpił Mehmeta Alego Talata na stanowisku przywódcy społeczności Turków cypryjskich.

Rząd Cypru nadal opowiada się za takim uregulowaniem problemu cypryjskiego, które umożliwi i Grekom, i Turkom cypryjskim czerpanie korzyści wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej. Takie uregulowanie pozwoliłoby Cyprowi funkcjonować efektywnie w ramach UE, zapewniałoby poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności wszystkim Cypryjczykom, a także sprzyjało pokojowej, pomyślniej i bezpiecznej przyszłości. Wobec powyższego rząd systematycznie pracuje nad stworzeniem warunków do przeprowadzenia kolejnych bezpośrednich negocjacji między obu społecznościami. Negocjacje te mogłyby doprowadzić do obopólnie zaakceptowanego rozwiązania w nowych warunkach politycznych wynikających z przystąpienia Cypru do Unii Europejskiej.

Cypr i Unia Europejska

Republika Cypryjska podpisała układ o stowarzyszeniu z Europejską Wspólnotą Gospodarczą (EWG) w roku 1972, a w roku 1990 zaczęła ubiegać się o członkostwo we Wspólnotach Europejskich. Komisja Europejska wydała pozytywną opinię (*avis*) w roku 1993, uznając znaczenie przystąpienia Cypru do UE dla bezpieczeństwa i pomyślności wyspy oraz dla rozwiązania problemu cypryjskiego.

W roku 1995 Rada Europejska wyraziła zgodę, by negocjacje akcesyjne z Cyprzem rozpoczęły się sześć miesięcy po zakończeniu konferencji międzyrządowej w 1996 roku. Dnia 12 marca 1998 roku w czasie Konferencji Europejskiej w Londynie prezydent Cypru zaprosił społeczność Turków cypryjskich do udziału w negocjacjach w ramach negocjacyjnej grupy cypryjskiej. Zaproszenie odrzucono. Do grudnia 2002 roku wszystkie rozdziały negocjacji z Unią Europejską zostały zamknięte, a proces harmonizacji – zakończony.

Cypr podpisał traktat o przystąpieniu w Atenach dnia 16 kwietnia 2003 roku i stał się członkiem Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku. W tym samym roku uczestniczył w wyborach do Parlamentu Europejskiego, a 1 stycznia 2008 roku znalazł się w strefie euro. Na mocy protokołu nr 10, stanowiącego załącznik do traktatu o przystąpieniu, wdrożenie *acquis* (wspólnotowego dorobku prawnego) na terenie okupowanym przez Turcję pozostaje zawieszony do chwili rozwiązania problemu cypryjskiego. Protokół ten zwiera stwierdzenie, że UE gotowa jest „dostosować warunki takiego rozwiązania do zasad, na których powstała Unia Europejska”.

Misja dobrych usług sekretarza generalnego ONZ nakreśliła ramy wynegocjowanego rozwiązania problemu cypryjskiego, Unia Europejska zaś, jak się oczekuje, powinna odegrać główną rolę w zapewnieniu zgodności każdego z proponowanych rozwiązań z unijnymi zasadami i normami prawnymi. Rola ta jest całkowitym przeciwieństwem roli, do której sprowadzono UE w planie zaprezentowanym przez sekretarza generalnego ONZ w 2004 roku.

Proces akcesyjny Turcji do UE także stwarza sposobność zajęcia się najbardziej dokuczliwymi aspektami problemu cypryjskiego, takimi jak ochrona praw człowieka, nieinterwencja, suwerenność Republiki oraz funkcjonalność instytucji rządowych.

Niestety, jednostronna deklaracja Turcji w sprawie nieuznawania Republiki Cypryjskiej ogłoszona w czasie, gdy ratyfikowano turecki protokół o unii celnej, budzi poważne wątpliwości co do stosunku Turcji do norm i zobowiązań unijnych oraz co do jej intencji poszukiwania trwałego rozstrzygnięcia problemu cypryjskiego. Unia Europejska odpowiedziała na

tę deklarację wezwaniem Turcji do wypełniania zobowiązań i dawała wyraz temu stanowisku przy wielu innych okazjach – bez skutku. Nadchodzące miesiące i lata będą testem nie tylko tureckich intencji, ale też zdolności UE do przestrzegania fundamentalnych unijnych zasad w procesie jej rozszerzania.

Turcja nadal odmawia dostępu do swoich portów, lotnisk i korytarzy powietrznych samolotom i statkom Republiki Cypryjskiej. Ta kłopotliwa i odbiegająca od normy sytuacja, gdy państwo kandydujące odmawia uznania państwa członkowskiego UE – które będzie głosowało nad akcesją Turcji – powinna ulec zmianie.

W grudniu 2006 roku UE ukarała Turcję za nieprzestrzeganie z należytym szacunkiem zobowiązań wobec Cypru częściowym zamrożeniem negocjacji akcesyjnych. Postanowiono zawiesić prace w ośmiu – z trzydziestu pięciu – obszarach negocjacyjnych (rozdziałach), na jakie podzielone są negocjacje akcesyjne. Uzgodniono także, iż negocjacje w dziedzinach nieobjętych zamrożeniem, pozostaną niezakończone, dopóki Turcja nie wywiąże się z zobowiązania otwarcia portów i lotnisk dla ruchu z Cypru.

Jest o tym mowa w sprawozdaniach Komisji Europejskiej dotyczących postępów Turcji z lat 2007, 2008 i 2009, gdzie stwierdza się, że Turcja nie dokonała pełnego wdrożenia protokołu dodatkowego i że powinna jak najprędzej wypełnić swoje zobowiązania. Sprawozdania wskazują, iż Turcja nadal wetauje członkostwo Cypru w niektórych organizacjach oraz w porozumieniu z Wassenaar o kodeksie postępowania w sprawie wywozu broni i towarów podwójnego zastosowania.

W sprawozdaniu z roku 2009 napisano: „Jak wskazano w konkluzjach Rady z 8 grudnia 2008 roku, i zgodnie z przyjętymi ramami negocjacyjnymi, od Turcji oczekuje się aktywnego wspierania trwających negocjacji i podjęcia konkretnych kroków zmierzających do stworzenia atmosfery sprzyjającej znalezieniu sprawiedliwego, całościowego i trwałego rozwiązania problemu cypryjskiego w ramach ONZ, zgodnie z odnośnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz zasadami, na których opiera się Unia Europejska”.

Takie samo stanowisko zajmuje rezolucja Parlamentu Europejskiego z 10 lutego 2010 roku dotycząca sprawozdania z postępów Turcji w 2009 roku. Rezolucja „wzywa Turcję do stworzenia atmosfery sprzyjającej negocjacom poprzez natychmiastowe rozpoczęcie wycofywania swoich sił zbrojnych z Cypru, zajęcie się kwestią osiedlania obywateli tureckich na wyspie, a także poprzez zwrot zamkniętej dzielnicy Famagusty jej prawowitym mieszkańcom zgodnie z rezolucją nr 550 (1984) Rady Bezpieczeństwa ONZ”.

Rezolucja wzywa ponadto rząd turecki do zaprzestania praktyk utrudniających ruch cywilnych statków poszukujących ropy w imieniu Republiki Cypryjskiej we wschodniej części Morza Śródziemnego.

W rezolucji wyrażono ubolewanie, że mimo upływu czterech lat, Turcja nie wdrożyła protokołu dodatkowego do układu o stowarzyszeniu WE–Turcja i wezwano rząd turecki do bezzwłocznego i pełnego jego wdrożenia w sposób unikający wszelkiej dyskryminacji, przypominając, że zaniechanie w tej sprawie może mieć poważny wpływ na proces negocjacyjny.

Rząd cypryjski jest rozczarowany, że proces akcesyjny Turcji do UE, który Cypr wspierał, nie działa motywująco na Ankarę w sprawie problemu cypryjskiego – co do czego żywno nadzieję. W istocie rzeczy, Turcja nie tylko podtrzymuje agresję wobec Cypru, lecz także uparczywie odmawia wywiązywania się z zobowiązań podjętych wobec UE, zobowiązań, które bezpośrednio wpływają na interesy Cypru.

Wnioski

Po przystąpieniu do Unii Europejskiej obywatele Cypru nadal pragną zjednoczenia swego kraju. Rząd cypryjski jest zdecydowany kontynuować poszukiwanie trwałego i funkcjonalnego rozwiązania, uwzględniającego zapisy rezolucji ONZ oraz nowy kontekst polityczny wynikający z przystąpienia Cypru do UE, które zapewni pełnię praw wszystkim Cypryjczykom. W ten sposób wszyscy Cypryjczycy będą mogli cieszyć się pełnią przywilejów i korzyści płynących z członkostwa w Unii oraz urzeczywistnić zjednoczenie kraju po trzech dziesięcioleciach sztucznego podziału.

Inicjatywy prezydenta Papadopoulosa związane ze wznowieniem procesu pokojowego po fiasku planu Annana zaowocowały Porozumieniem z 8 lipca 2006 roku zawartym między dwiema społecznościami. Realizacja Porozumienia została niestety zniweczona przez stronę turecką. Nowe inicjatywy prezydenta Christofiasa przerwały impas, pchnęły proces pokojowy naprzód i doprowadziły do podjęcia, we wrześniu 2008 roku, kompleksowych rokowań między społecznościami w sprawie pełnego uregulowania problemu. Jego wysiłki ponownie zwróciły uwagę świata na proces pokojowy na Cyprze, skutkując szerokim poparciem dla bezpośrednich negocjacji i poszukiwań trwałego pokoju na wyspie.

TŁO HISTORYCZNE

Od niepodległości do inwazji tureckiej, 1960-1974

Cypr proklamowano niepodległą, suwerenną republiką w dniu 16 sierpnia 1960 roku na mocy porozumień z Zurychu i Londynu (1959) wynegocjowanych przez Grecję, Turcję i Wielką Brytanię. Porozumienia te zawierały konstytucję oraz trzy traktaty: traktat gwarancyjny, traktat sojuszniczy i „Podstawy struktury Republiki Cypryjskiej”. Położyły one kres trwającym 82 lata rządowi brytyjskim i zwińczyły wieloletnią działalność ruchu wyzwolenia narodowego, która obejmowała: masowe pokojowe protesty i demonstracje antykolonialne, odwołania do Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie samostanowienia obywateli wyspy o przyszłości i wreszcie czteroletnią walkę zbrojną (1955-59).

Aktywny sprzeciw wobec rządów kolonialnych zainicjowała społeczność Greków cypryjskich, która w większości pragnęła wówczas połączenia Cypru z Grecją. Turcja oraz przywództwo Turków cypryjskich, zachęcane przez Brytyjczyków, optowały za podziałem wyspy i przyłączeniem części turecko-cypryjskiej do Turcji. (Te całkowicie odmienne wizje zostały wykluczone przez porozumienia z 1959 roku ustanawiające niepodległość Cypru). Rządy Brytyjczyków nie sprzyjały kształtowaniu się cypryjskiej tożsamości narodowej. Przeciwnie, Wielka Brytania wykorzystywała zasadę „dziel i rządź” jako narzędzia do kontrolowania nastrojów antykolonialnych na wyspie. Przeciągała Turków cypryjskich na swoją stronę przeciw grecko-cypryjskiemu ruchowi wyzwolenia narodowego, siejąc ziarno wewnętrznej niezgody i polaryzując środowiska tureckich i greckich Cypryjczyków, co niweczyło ich współpracę na rzecz niepodległości.

Choć społeczności Greków i Turków cypryjskich podpisały ostatecznie porozumienia z Zurychu i Londynu, nie odegrały one poważniejszej roli w ich tworzeniu czy opracowaniu tekstu konstytucji nowej republiki. W istocie rzeczy, ludzie, których te zawile dokumenty miały dotyczyć najżywotniej, nie mogli wypowiedzieć się na ich temat. W efekcie oba porozumienia i konstytucja rodzącej się republiki zostały obywatelom Cypru narzucone, a los nowej republiki był zagrożony od samego początku.

Niektóre przepisy porozumień i konstytucji, zamiast zachęcać do pokoju – poprzez budowanie solidarności społecznej i lojalności wobec wspólnego państwa – oraz do poszanowania suwerenności młodej republiki,

sprzyjały, jak się okazało, wewnętrznym konfliktom i obcej ingerencji. Wkrótce stało się jasne, że podarowano Cyprowi „skrępowaną” niepodległość i dysfunkcyjne uregulowania konstytucyjne. Sama ustawa zasadnicza uwypuklała różnice między Grekami i Turkami cypryjskimi, udaremniając tendencje integracyjne, a popychając do zachowań powodujących rozłam między społecznościami.

Porozumienia przewidywały złożony system podziału władzy między obie społeczności (Grecy cypryjscy stanowili liczebną większość – 82 proc. ludności, a Turcy cypryjscy liczebną mniejszość – 18 proc. ludności) i dawały nadzwyczajne prawo weta społeczności Turków cypryjskich. Trzej gwaranci porządku konstytucyjnego na Cyprze – Grecja, Turcja i Wielka Brytania – otrzymali niejasno określone, obwarowane pewnymi warunkami, prawo ingerencji w sprawy Cypru. Ponadto, Wielka Brytania zachowała strefy suwerenne (bazy wojskowe) zajmujące 2,7 proc. terytorium wyspy oraz urzędnicy służące wywiadowi, a Grecja i Turcja miały prawo stacjonować na wyspie oddziały wojsk liczące – odpowiednio – 950 i 650 żołnierzy.

Sprzyjająca podziałom konsytuacja oraz sztywność jej najważniejszych zapisów utrudniały funkcjonowanie demokratycznemu rządowi i potęgowały napięcia w stosunkach między Grekami i Turkami cypryjskimi. Szybko okazało się, że konstytucja nie spełnia swojego zadania. Poprzedzająca rok 1963 seria impasów związanych z budżetem, podatkami czy samorządami miejskimi doprowadziła do kryzysu konstytucyjnego. Pojawiła się groźba wstrzymania prac rządu i paraliżu państwa.* 30 listopada prezydent Cypru uznał za konieczne poddanie pod dyskusję zmian konstytucji, których celem było „usunięcie przeszkód w sprawnym funkcjonowaniu i rozwoju państwa”. Rząd Turcji natychmiast odrzucił sugerowane poprawki. Przywódcy Turków cypryjskich postąpili tak samo, a następnie podporządkowali się Turcji w jej długofalowej polityce dążenia do podziału wyspy.

Wiceprezydent Republiki, którym był Turek cypryjski, oświadczył 30 grudnia 1963 roku, że konstytucja cypryjska jest martwa i że Grecy oraz Turcy cypryjscy nie mogą żyć i pracować razem. „Nazwijcie to podziałem, jeśli chcecie”, powiedział zagranicznym mediom. Na Cyprze zapanowała atmosfera napięcia i niepewności. Relacje między obiema społecznościami pogorszyły się jeszcze bardziej, gdy kilka incydentów przerodziło się w kryzys wychodzący poza granice Cypru. Pojedyncze, drobne zajścia doprowadziły do starć zbrojnych między społecznościami.

* Stanley Kyriakides, *Cyprus: Constitutionalism and Crisis Government* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1968).

Ulegając presji swoich przywódców, Turcy cypryjscy z całej wyspy zaczęli gromadzić się w określonych miejscach i tworzyć tureckie enklawy, które w myśl polityki Turcji miały urzeczywistnić separację obu społeczności i stanowić pierwszy krok do podziału Cypru wzdłuż granic etnicznych. Turecko-cypryjscy ministrowie wycofali się z rządu, turecko-cypryjscy członkowie Izby Reprezentantów wycofali się z parlamentu, turecko-cypryjscy urzędnicy państwowi porzucili pracę. Ostatecznie wszyscy Turcy cypryjscy opuścili stanowiska w instytucjach państwowych i agendach rządowych. W latach 1963 i 1964, a potem także w roku 1967 dochodziło do zamieszek i aktów przemocy między społecznościami. Turcja groziła Cyprowi interwencją zbrojną, jednak międzynarodowe naciski powstrzymały turecki atak zarówno w roku 1964, jak i w 1967.

W następstwie gróźb Turcji rząd cypryjski przedstawił sprawę Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Rada Bezpieczeństwa jednomyślnie przyjęła rezolucję nr 186 z 4 marca 1964 roku, która od tamtej pory stała się wykładnią międzynarodowych działań w sprawie Cypru. Rezolucja ta:

- ustanowiła misję dobrych usług sekretarza generalnego ONZ stawiającą sobie za cel znalezienie pokojowego rozwiązania w oparciu o uzgodnione porozumienie przestrzegające Karty NZ
- powołała UNFICYP, siły pokojowe ONZ na Cyprze
- potwierdziła suwerenność i nieprzerwane istnienie Republiki Cypryjskiej
- potwierdziła nieprzerwane funkcjonowanie rządu cypryjskiego.

Mimo apeli Rady Bezpieczeństwa o poszanowanie suwerenności i integralności terytorialnej Republiki Cypryjskiej oraz o powstrzymanie się od gróźb i użycia przeciw niej siły, w sierpniu 1964 roku powietrzne siły zbrojne Turcji zbombardowały cypryjskie wsie.

26 marca 1965 roku mediator ONZ, Galo Plaza, złożył jedno z najbardziej znaczących sprawozdań (S/6253) na temat Cypru. W sprawozdaniu Plazy uznano uregulowania z 1959 roku za „konstytucyjną osobliwość”; zakwestionowano funkcjonalność federalizmu, którego domagała się Turcja, wskazując na trudy i cierpienia związane z przesiedleniem ludności oraz na jego – z natury rzeczy – niehumanitarny charakter; skrytykowano nieproporcjonalne prawo weta mniejszości; upatrywano możliwości ochrony praw mniejszości poprzez wykorzystanie międzynarodowych narzędzi, takich jak Europejska konwencja. Opowiadając się zdecydowanie przeciw geograficznemu rozdziałowi obu społeczności, za którym optowała strona turecka, Plaza stwierdził:

„Jeśli celem rozstrzygnięcia kwestii cypryjskiej ma być ochrona, a nie rozkład państwa, i jeśli chodziłoby raczej o stymulowanie, a nie o utrudnianie rozwoju pokojowo zjednoczonej ludności, poważnie się zastanawiam, czy fizycznego rozdzielania mniejszości od większości nie należy uznać za desperacki krok w złym kierunku”.

Turcja pospiesznie odrzuciła sprawozdanie oraz jego zalecenia i oświadczyła, że nie chce mieć do czynienia z mediatorem ONZ. Mediacja ONZ zakończyła się. Od tamtej pory ONZ uczestniczyła w procesie pokojowym na Cyprze w ramach misji dobrych usług sekretarza generalnego.

W sprawozdaniu (S/6426) z 10 czerwca 1965 roku sekretarz generalny ONZ opisał ówczesną politykę strony tureckiej następująco:

„Przywódcy Turków cypryjskich sztywno obstają przy stanowisku negującym wprowadzenia jakichkolwiek środków, w wyniku których członkowie obu społeczności mieliby wspólnie żyć i pracować lub w wyniku których Turcy cypryjscy musieliby uznać zwierzchność agend rządowych. Skoro przywództwo Turków cypryjskich wyznacza sobie fizyczną i geograficzną separację obu społeczności za cel polityczny, trudno zachęcić Turków cypryjskich do działań, które mogą być interpretowane jako podkreślanie zalet polityki alternatywnej. W rezultacie Turcy cypryjscy prowadzą wyraźnie zamierzoną politykę autosegregacji”.

Rząd cypryjski podejmował rozmaite działania, aby przywrócić na wyspie normalne życie. Ich skutkiem była eliminacja przemocy i znaczące obniżenie napięcia między społecznościami. Stosując zachęty ekonomiczne, rząd próbował pomóc w powrocie do domów Turkom cypryjskim zmuszonym przez swoich przywódców do przeniesienia się do nadzorowanych przez Turcję enklaw. W odpowiedzi strona turecka wzmocniła jedynie blokady dróg, aby trzymać Greków cypryjskich z dala od tureckich skupisk.

W roku 1968 rząd zainicjował rozmowy z przywództwem Turków cypryjskich – pod auspicjami ONZ – zmierzające do wynegocjowania bardziej funkcjonalnego porządku konstytucyjnego dla Republiki Cypryjskiej. Rozmowy te przyniosły znaczny postęp i, według niektórych źródeł, sukces był bliski, gdy przerwały je tragiczne wydarzenia roku 1974.

*Inwazja turecka w roku 1974 i jej konsekwencje**

W roku 1967 rządy w Grecji przejęła junta wojskowa. Stosunki między greckim reżimem a prezydentem Cypru, Makariosem, były napięte od samego początku i pogarszały się z upływem czasu. Prezydent Makarios publicznie dał wyraz przekonaniu, że junta w Atenach stara się podważyć jego autorytet i politykę, wykorzystując w tym celu ekstremistyczne organizacje podziemne na Cyprze, które spiskują przeciw jego rządowi i nastają na jego życie.

15 lipca 1974 roku grecka junta wojskowa i jej grecko-cypryjscy poplecznicy dokonali zamachu stanu celem obalenia wybranego demokratycznie prezydenta Cypru. Ten przestępczy czyn stał się dla Turcji pretekstem do inwazji, która nastąpiła pięć dni później. Skutkiem dwuetapowego ataku zbrojnego w lipcu i sierpniu 1974 roku – mimo apeli Rady Bezpieczeństwa ONZ (rezolucja nr 353 z 1974 roku) i szybkiego przywrócenia porządku konstytucyjnego na wyspie – było zajęcie przez Turcję 36,2 proc. suwerennego terytorium Republiki** i wysiedlenie 180 tys. Greków cypryjskich. 20 tys. Greków cypryjskich, którzy pozostali na okupowanym terenie, także zmuszono ostatecznie do opuszczenia swoich domów i schronienia się na terenie administrowanym przez rząd Republiki. Dziś na terenach okupowanych mieszka mniej niż 500 Greków (Załącznik 3).

Turcja nadal odmawia grecko-cypryjskim uchodźcom prawa powrotu do domów i odzyskania swojego mienia. Wskutek skarg pokrzywdzonych Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał znaczące orzeczenia w sprawie łamania przez Turcję Europejskiej konwencji (Załącznik 2).

Konsekwencją ataku zbrojnego była nie tylko dewastacja gospodarcza i wymuszona migracja ludności – trzy tysiące osób poniosło śmierć, a około 1400 Greków cypryjskich nadal uważa się za zaginionych.

Turecka okupacja zrujnowała gospodarczo najbogatszą i najlepiej rozwiniętą – do roku 1974 – część wyspy. Złe warunki ekonomiczne wynikające z niesprawnego zarządzania oraz systematycznej kolonizacji okupowanych terenów nielegalnymi osadnikami z Turcji zmusiły Turków cypryjskich do emigracji do Europy i innych części świata. Obecnie liczba tureckich osadników przewyższa dwukrotnie liczbę rdzennych Turków cypryjskich. Niezależni obserwatorzy przedstawili dowody w tej sprawie Zgromadzeniu Parlamentarnemu Rady Europy w latach 1992 i 2003. Na

* Załącznik 3.

** W przybliżeniu taki sam obszar, jaki pokazywano na mapach podzielonego Cypru rozpowszechnianych przez stronę turecką w latach 50. Patrz: Mapy, str. 43.

terenie okupowanym wciąż stacjonują 43 tys. żołnierzy tureckich dysponujących ciężkim uzbrojeniem. Należy wspomnieć, że już w rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 353 z 20 lipca 1974 roku ONZ wezwała do „natychmiastowego zakończenia obcej interwencji wojskowej w Republice Cypryjskiej” oraz do „bezwłocznego wycofania z Republiki Cypryjskiej obcego personelu wojskowego przebywającego tam niezgodnie z porozumieniami międzynarodowymi”.

Łamiąc prawo międzynarodowe i rezolucje ONZ, Turcja oraz reżim turecko-cypryjski systematycznie podejmują próby unicestwienia greckiej spuścizny kulturowej na okupowanych terenach. Miastom i wioskom nadano tureckie nazwy, a zabytki, kościoły i cmentarze są plądrowane, niszczone i wykorzystywane do innych celów.

W listopadzie 1983 roku, za namową i aprobatą Turcji, przywództwo Turków cypryjskich ogłosiło na terenach okupowanych „jednostronną deklarację niepodległości”. Tak zwana Turecka Republika Północnego Cypru (TRPC) nie została uznana przez żadne państwo z wyjątkiem Turcji, która sprawuje nad nią faktyczną kontrolę. Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 541 (1983) oraz 550 (1984) kategorycznie potępiły tę deklarację, uznały ją za nieważną, zaapelowały o jej odwołanie i wezwały państwa członkowskie ONZ do nieuznania TRPC. Unia Europejska oraz inne międzynarodowe i regionalne organizacje zajęły podobne stanowisko. Z prawnego i politycznego punktu widzenia społeczność międzynarodowa uznaje wyłącznie Republikę Cypryjską, która powstała w roku 1960, oraz jej rząd, mimo że rząd ten nie może obecnie sprawować faktycznej władzy na terenach okupowanych przez Turcję.

Orzeczenia sądów regionalnych i krajowych w Europie Zachodniej, Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii tworzą istotny, niezależny zapis konsekwencji ataku tureckiego na Cypr z roku 1974 oraz trwającej nieprzerwanie okupacji. Potwierdzają też prawowitość Republiki Cypryjskiej i jej rządu. Orzeczenia te powinny stanowić znaczący fundament przyszłego wszechstronnego rozstrzygnięcia problemu cypryjskiego (Załącznik 2).

MAPY

■ 27 państw członkowskich UE

„Unia Europejska może i powinna odegrać ważną rolę w wysiłkach podejmowanych na rzecz rozwiązania problemu cypryjskiego. Oczekujemy solidarności od naszych europejskich partnerów i liczymy na ich wkład w przełamanie impasu i rozstrzygnięcie problemu cypryjskiego. [...]

Jako członek Unii Europejskiej Republika Cypryjska będzie aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz rozwoju Europy, stawiając sobie za cel urzeczywistnienie wizji Europy społecznie wrażliwej. Cypr może stać się mostem pomiędzy Europą a krajami naszego regionu, a także krajami, z którymi nasza wyspa utrzymuje stosunki w ramach ruchu państw niezaangażowanych.”

[Prezydent Demetris Christofias, przemówienie inauguracyjne, 28 lutego 2008 roku]

„[...] zawsze trzeba mieć na uwadze, że Cypr jest pełnym członkiem Unii Europejskiej i że rozwiązanie musi respektować i wdrażać zasady, na których powstała Unia Europejska.”

[Prezydent Demetris Christofias, oświadczenie wprowadzające do bezpośrednich negocjacji z przywódcą Turków cypryjskich w sprawie problemu cypryjskiego, 3 września 2008 roku]

Mapa przedstawia przebieg linii zawieszenia ognia z 1974 roku, która dzieli Republikę Cypryjską, oraz tereny Republiki pozostające pod turecką okupacją wojskową.

Podział Cypru zaproponowany w roku 1957 przez przywódcę Turków cypryjskich Fazila Kuczuka w broszurze „Kwestia cypryjska: trwałe rozwiązanie”. Proponowana „część turecka” obejmuje północne rejony wyspy (pole zakropkowane).

Linia podziału ustanowiona przez armię tureckiego najeźdźcy w 1974 roku. Część północna (pole zakropkowane) nadal pozostaje pod wojskową okupacją Turcji.

ZAŁĄCZNIKI

1. Inicjatywy polityczne wobec Turków cypryjskich

Poza aktywnym poszukiwaniem rozwiązania problemu cypryjskiego, od 30 kwietnia 2003 roku rząd wprowadza inicjatywy polityczne mające na celu umożliwienie Turkom cypryjskim – mieszkającym w większości na terenach okupowanych – korzystania, w zakresie dostępnym w obecnych warunkach, z praw i przywilejów, które oferuje swoim obywatelom Republika Cypryjska. Wdrażanie tych inicjatyw, a także środków budowy zaufania, odbywa się zgodnie z prawem Republiki Cypryjskiej, prawem międzynarodowym oraz europejskim wspólnotowym dorobkiem prawnym (*acquis communautaire*).

Inicjatywy rządu dotyczą między innymi:

- przepływu towarów i osób oraz ruchu pojazdów
- zatrudniania Turków cypryjskich na terenie administrowanym przez rząd
- profesjonalnego szkolenia sportowców ze społeczności Turków cypryjskich i umożliwienie im udziału w międzynarodowych zawodach oraz innych wydarzeniach zagranicą
- wydawania Turkom cypryjskim oficjalnych dokumentów obowiązujących w Republice Cypryjskiej, min. świadectw, paszportów, dowodów osobistych
- ochrony dziedzictwa kulturowego Turków cypryjskich
- oczyszczanie pól minowych w strefie buforowej wzdłuż linii zawieszenia ognia
- udzielanie pomocy krewnym osób zaginionych i cywilów zabitych w latach 1963-67 oraz w roku 1974 i wywodzących się ze społeczności Turków cypryjskich.

Rząd wypłaca świadczenia z ubezpieczeń społecznych uprawnionym Turkom cypryjskim, pokrywa koszty czesnego za turecko-cypryjskich uczniów szkół prywatnych oraz zapewnia darmową opiekę medyczną dziesiątkom tysięcy Turków cypryjskich. Przychody Turków cypryjskich pracujących na terenie administrowanym przez rząd sięgają setek tysięcy euro, Grecy cypryjscy, z kolei, wydają miliony euro na okupowanej przez Turcję stronie wyspy. Ponadto, Cypryjski Urząd Elektroenergetyczny od kilkudziesięciu lat zaopatruje w darmową energię elektryczną Turków cypryjskich mieszkających na ziemiach okupowanych. W latach 1974-2006

wartości energii elektrycznej dostarczonej na te tereny wyniosła prawie 300 milionów euro. Także woda dostarczana jest Turkom cypryjskim bezpłatnie.

Ożywienie gospodarcze związane z możliwością przekraczania linii zawieszenia ognia stanowi od 2003 roku istotny czynnik wzrostu dochodu na głowę w społeczności Turków cypryjskich. Dochód ten wzrósł w ostatnich kilku latach ponad dwukrotnie. Do czerwca 2010 roku Republika Cypryjska wydała Turkom cypryjskim prawie 94 tys. aktów urodzenia, około 88 tys. dowodów osobistych i ponad 59 tys. paszportów.

Chcąc wesprzeć proces zjednoczenia i pojednania, rząd, mimo przeszkód mnożonych przez stronę turecką, konsekwentnie stara się poprawić sytuację ekonomiczną Turków cypryjskich. W duchu takiej polityki przychylnono się do rozporządzenia UE w sprawie przyznania pomocy finansowej w kwocie 259 milionów euro społeczności Turków cypryjskich. Dla ułatwienia przydziału tych środków Turkom cypryjskim, w marcu 2008 roku rząd wycofał skargę do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w sprawie anulowania ofert złożonych na podstawie rozporządzenia UE, gdy Komisja Europejska dokonała poprawek w mylącym tekście dotyczącym przetargów.

W lipcu 2004 roku rząd zaproponował też dodatkowe działania obejmujące rozszerzenie zakresu oczyszczania pól minowych w strefie buforowej we współpracy z ONZ. Chociaż strona turecka nie wywiązała się jeszcze ze wszystkich zobowiązań w tej sprawie, rząd, podejmując starania na rzecz złagodzenia napięć i poprawy klimatu politycznego, jednostronnie prowadził rozminowywanie własnych pól minowych w strefie buforowej. Wraz ze zniszczeniem ostatniej miny przeciwpiechotnej w lipcu 2007 roku Cypr w pełni wywiązał się z zobowiązań opisanych konwencją ottawską.

Rząd zaferował również wprowadzenie specjalnych uregulowań, dzięki którym Turcy cypryjscy mogliby korzystać z portu w Larnace, by eksportować swoje towary. W dalszej kolejności rząd zaproponował, by Grecy i Turcy cypryjscy wspólnie zarządzali portem w Famaguście pod nadzorem UE – warunkiem był zwrot dzielnicy Famagusty, Waroszy, jej prawowitym mieszkańcom, Grekom cypryjskim, i uznanie na jej terenie nadzoru rządu cypryjskiego.

Konstruktywne podejście rządu do Turków cypryjskich, tak jednostronne, jak i poprzez UE, ma służyć rozwojowi współpracy i zaufania między obiema społecznościami. Rząd zamierza kontynuować działania wspierające pojednanie i zjednoczenie, stosując konkretne środki i torując tym samym drogę do całościowego, trwałego rozwiązania problemu cypryjskiego.

2. Istotne orzeczenia sądowe w kwestii cypryjskiej*

- **Cypr przeciwko Turcji (6780/74) i (6950/75) – Europejska Komisja Praw Człowieka, 1976 r.**

We wspólnym sprawozdaniu z 1976 roku, na mocy wcześniejszego artykułu nr 31 Europejskiej konwencji praw człowieka, Turcję uznano winną pogwałcenia artykułów: 2 (prawo do życia), 5 (wolność i bezpieczeństwo osobiste), 8 (poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego, domu, itp.), 13 (skuteczne środki odwoławcze wobec łamania praw i wolności) oraz art. 1 Protokołu nr 1 (ochrona własności). 20 stycznia 1979 roku Komitet Ministrów przyjął rezolucję DH (79) wzywającą do trwałej ochrony praw człowieka na drodze rozmów między obiema społecznościami prowadzącymi do rozwiązania sporu.

- **Cypr przeciwko Turcji (8007/77) – Europejska Komisja Praw Człowieka, 1983 r.**

Na mocy wcześniejszego art. 31 Europejskiej konwencji, Komisja uznała, że Turcja naruszyła zobowiązania dotyczące art. 5 (wolność i bezpieczeństwo osobiste) oraz art. 1 Protokołu nr 1 (ochrona własności). 2 kwietnia 1992 roku Komitet Ministrów przyjął rezolucję DH (92)12 zgodnie ze sprawozdaniem Komisji i opublikował sprawozdanie z roku 1983.

- **Autokefaliczny Kościół Prawosławny Cypru przeciwko Goldberg & Feldman Fine Arts Inc., 917 F.2d 278, Sąd Apelacyjny USA dla Siódmego Okręgu, orzeczenie z 24 października 1990 r.**

Tym orzeczeniem federalny okręgowy sąd apelacyjny podtrzymał wyrok z 3 sierpnia 1989 roku Sądu Dystryktowego USA w Indianapolis. Sprawa dotyczyła własności mozaik z VI w. zagrabionych z kościoła Panagia Kanakaria w okupowanej części Cypru. Mozaiki zostały zdemontowane przez tureckich przemytników dzieł sztuki i sprzedane amerykańskiemu handlarzowi dzieł sztuki za 1,2 miliona dolarów amerykańskich. Mozaiki zwrócono prawowitemu właścicielowi, Kościołowi Cypru. Orzeczenie ustanowiło w USA istotny precedens dotyczący ochrony własności dóbr kultury. Turcja, mimo ratyfikacji konwencji UNESCO o ochronie dóbr kultury z 1954 roku i z 1970 roku, zrobiła niewiele, by powstrzymać wandalizm, akty niszczenia i grabieże dóbr kultury Greków cypryjskich na obszarach, nad którymi kontrolę sprawuje wojsko tureckie.

* Van Coufoudakis, *Human Rights Violations in Cyprus by Turkey*, Third Edition, (Nicosia: Press and Information Office, Republic of Cyprus, 2009).

- **Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich – sprawa C-439/92, 5 lipca 1994 r.**

Trybunał postanowił, że kraje członkowskie Wspólnoty Europejskiej mogą uznawać świadectwa przywozowe i fitosanitarne wydane wyłącznie przez właściwe władze Republiki Cypryjskiej. Decyzją tą Trybunał potwierdził, że jedynym państwem cypryjskim uznawanym przez Wspólnotę Europejską jest Republika Cypryjska. Świadectwa przywozowe i fitosanitarne wydawane przez turecko-cypryjskie „władze” nie są uznawane, gdyż „taki podmiot, jak ustanowiony w północnej części Cypru [...] nie jest uznawany ani przez Wspólnotę, ani przez kraje członkowskie”.

Trybunał Sprawiedliwości zbadał tę kwestię na prośbę brytyjskiego Sądu Najwyższego w związku ze sprawą wniesioną w Wielkiej Brytanii przez cypryjskich eksporterów owoców cytrusowych i ziemniaków. Sąd Najwyższy prosił o interpretację odnośnych przepisów zawartych w układzie o stowarzyszeniu między WE a Cyprzem z 1972 roku oraz w dyrektywie Rady WE 77/93/EWG. Brytyjski Sąd Najwyższy przyjął orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w listopadzie 1994 roku. Ta ważna decyzja uznaje suwerenność Republiki Cypryjskiej na całym terytorium wyspy w odniesieniu do jej kontaktów ze Wspólnotą Europejską.

- **Loizidou przeciwko Turcji, Europejski Trybunał Praw Człowieka, 18 grudnia 1996 i 28 lipca 1998 r.**

Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że wnosząca skargę Titina Loizidou, obywatelka Republiki Cypryjskiej, pozostaje prawowitą właścicielką nieruchomości znajdującej się na terenie okupowanym przez wojska tureckie. Trybunał wydał trzy orzeczenia: o zastrzeżeniach wstępnych (23 marca 1995 r.), o meritum skargi (18 grudnia 1996 r.) i o słusznym zadośćuczynieniu (28 lipca 1998 r.). W tym precedensowym rozstrzygnięciu Trybunał uznał Turcję za siłę okupacyjną odpowiedzialną za politykę i działania władz na okupowanych terenach. Turecko-cypryjskie „władze” określono jako „zależny” od Turcji „samorząd lokalny”.

Turcję uznano winną złamania art. 1 Protokołu nr 1 Konwencji poprzez uporczywą odmowę skarżącej dostępu do jej własności i „wywłaszczenie” bez rekompensaty. 28 lipca 1998 roku Trybunał nakazał Turcji wypłatę Titinie Loizidou odszkodowania. Turcja odmówiła podporządkowania się orzeczeniu, wskutek czego Komitet Ministrów Rady Europy wydał rezolucje, w których potępił niepodporządkowanie się Turcji orzeczeniu Trybunału i przypomniał, że Turcja przyjęła Konwencję oraz obowiązek

poddania się jurysdykcji Trybunału, a także wezwał Radę do podjęcia stosownych kroków prowadzących do wykonania orzeczenia. Oczekująca na decyzje dotyczące aplikacji do UE i zagrożona sankcjami Turcja, wypłaciła Titinie Loizidou w grudniu 2003 roku sumę 641 tys. funtów cypryjskich (ok. 1,5 miliona dolarów amerykańskich). Nie podjęła jednak żadnych kroków zmierzających do zwrotu Titinie Loizidou jej własności.

- **Cypr przeciwko Turcji, skarga nr 25781/94 do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, 10 maja 2001 r.**

Orzeczenie to jest najdalej idącą decyzją spośród wszystkich rozstrzygnięć związanych ze skargami wnoszonymi przez rząd Republiki Cypryjskiej przeciw Turcji. Podtrzymało ono poprzednie międzypaństwowe skargi Cypru składane na mocy wcześniejszego art. 31 Konwencji (10 lipca 1976 roku oraz 4 października 1983 roku). Poprzednie sprawy dokumentowały rozmaite przypadki gwałcenia przepisów Konwencji przez Turcję od czasu jej ataku na Cypr w 1974 roku.

W orzeczeniu przyjętym większością głosów stwierdzono, że:

- Turcja uporczywie narusza artykuły 2, 3 i 5 Konwencji poprzez zaniechanie przeprowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawie miejsca pobytu oraz losu zaginionych Greków cypryjskich;
- poprzez odmowę udzielenia zgody na powrót do domów wysiedlonych Greków cypryjskich, Turcja uporczywie narusza art. 8 Konwencji. Uporczywie naruszenia stwierdzono także w przypadku art. 1 Protokołu nr 1 (uniemożliwienie dostępu do własności, nadzoru nad nią, użytkowania jej oraz korzystania z prawa własności) oraz art. 13 (brak skutecznego środka odwoławczego odnośnie prawa własności w przypadku wysiedlonych Greków cypryjskich);
- Turcja pogwałciła prawa Greków cypryjskich mieszkających w „północnym” Cyprze. Dotyczy to naruszenia art. 9 (godne traktowanie), art. 10 (cenzura podręczników szkolnych), art. 1 Protokołu nr 1 (ochrona własności), art. 2 (brak odpowiedniego wyposażenia szkół średnich) art. 3 (dyskryminacja granicząca z poniżającym traktowaniem), art. 13 (brak skutecznych środków odwoławczych);
- Turcja narusza prawa Turków cypryjskich na okupowanych terenach określone w art. 6 (sądzenie cywilów przez sądy wojskowe).

Trybunał utrzymał także w mocy: orzeczenia w sprawie Loizidou przeciwko Turcji (z lat 1996 i 1998); nielegalność proklamacji tak zwanej TRPC w 1983 roku i jej „konstytucji” (1985); wcześniejsze orzeczenia w skargach międzypaństwowych wnoszonych przez Republikę Cypryjską (6780/74, 6950/75 oraz 8007/77). Trybunał uznał, że Turcja „sprawująca efektywną kontrolę nad północnym Cyprzem” odpowiedzialna jest za wszystkie wymienione naruszenia. Trybunał podtrzymał także w mocy stwierdzenie, że rząd Republiki Cypryjskiej jest jedyną prawowitą władzą na wyspie.

- **Varnava i inni przeciwko Turcji, Europejski Trybunał Praw Człowieka, 10 stycznia 2008 r.**

10 stycznia 2008 roku Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) wydał orzeczenie w sprawie Varnava i inni przeciwko Turcji (skargi nr 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90), w którym uznano Turcję winną pogwałcenia praw dziewięciu zaginionych Greków cypryjskich oraz ich krewnych. Poza Savvasem Hadżipantelisem, którego szczątki odnaleziono i zidentyfikowano w 2007 roku, zaginioni walczyli zbrojnie. Widziano ich żywych zarówno po ich schwytaniu przez wojsko tureckie na Cyprze, jak i w Turcji, dokąd zostali przewiezieni jako jeńcy wojenni.

Siedmioosobowy skład sędziowski Trzeciej Sekcji ETPC, przy zdaniu odrębnym sędziego tureckiego, uznał Turcję odpowiedzialną za naruszenie artykułów 2,3 i 5 Europejskiej konwencji praw człowieka.

W orzeczeniu Trybunał podkreśla, że zgodnie z traktatami międzynarodowymi Turcja była zobowiązana szanować prawa osób rannych, jeńców wojennych oraz cywilów. W szczególności zaś, w myśl Europejskiej konwencji praw człowieka, zobowiązana była podjąć stosowne działania, by chronić życie osób nieuczestniczących lub nie mogących dłużej uczestniczyć w aktach zbrojnych. Orzeczenie odrzuca także w pełni stanowisko Turcji, że osoby, które zaginęły w czasie inwazji tureckiej w 1974 roku i nadal uważane są za zaginione, należy uznać za zmarłe. Jeśli chodzi o krewnych osób, które zaginęły pod tureckim dozorem, Trybunał zauważył, iż „niewątpliwie cierpiały wskutek szczególnie bolesnej niepewności i niepokoju, a ich udręka psychiczna nie przemija z upływem czasu”.

- **Apostolides przeciwko Orams (sprawa nr: A2/2006/2114), Brytyjski Sąd Apelacyjny (Wydział Cywilny), 19 stycznia 2010 r.**

Brytyjski sąd apelacyjny zdecydował, że wyrok sądu cypryjskiego dotyczący nieruchomości Greka cypryjskiego – znajdującej się na terenie okupowanym przez Turcję – powinien zostać wykonany.

Decyzję wydano w następstwie apelacji wniesionej przez małżeństwo Orams do brytyjskiego sądu apelacyjnego w sprawie wyroku sądu cypryjskiego, który zasądza od Oramsów odszkodowanie na rzecz Apostolidesa i nakazuje: likwidację domu letniskowego zbudowanego na jego posesji w okupowanej przez Turcję miejscowości Lapithos, wstrzymanie bezprawnych działań na wymienionej posesji oraz jej zwrot prawowitemu właścicielowi. Meletis Apostolides domagał się w pozwie przeciw Oramsom prawa do swojej nieruchomości znajdującej się na ziemiach okupowanych, na terenie której Oramsowie nielegalnie zbudowali dom letniskowy.

- **Orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące skargi Demopoulosoa przeciwko Turcji i 7 innych spraw, 5 marca 2010 r.**

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) orzekł w sprawie „Demopoulos i inni przeciwko Turcji”, że tak zwana komisja ds. nieruchomości, utworzona na terenach Cypru okupowanych przez Turcję, stanowi skuteczny krajowy środek odwoławczy. Orzeczenie wyjaśnia, że komisja stanowi skuteczny krajowy środek odwoławczy rządu tureckiego, a nie nielegalnego reżimu w okupowanej części Cypru.

Zgodnie z orzeczeniem Grecy cypryjscy, zanim zwrócą się do Trybunału, winni najpierw zwrócić się do komisji ds. nieruchomości.

Rzecznik rządu oświadczył, że orzeczenie będzie respektowane, lecz stanowi ono krok w złym kierunku, i wskazał, że Trybunał nie powinien kierować właścicieli nieruchomości do środków odwoławczych powstałych wskutek nielegalnych działań, jeśli osoby te pragną odzyskać prawo do własności znajdującej się na terenie okupowanym przez Turcję.

3. Konsekwencje tureckiej inwazji i okupacji. Fakty i liczby

- Ponad jedna trzecia (36,2%) suwerennego terytorium Republiki Cypryjskiej pozostaje pod okupacją turecką.
- Około 200 tys. Greków cypryjskich, czyli około jednej trzeciej ówczesnej liczby mieszkańców, zostało wysiedlonych z okupowanej, północnej części wyspy, gdzie stanowili 70% liczby ludności. Są oni nadal pozbawieni prawa powrotu do swoich domów i nieruchomości. Turcy cypryjscy mieszkający w wolnej części Cypru zostali zmuszeni przez swoje władze do przeniesienia się na tereny okupowane.
- Około 1400 osób (w tym kilkuset cywilów) uznaje się za osoby zaginione, a strona turecka odmawia pełnej współpracy przy ustaleniu ich losu.
- Niespełna 500 Greków i maronitów cypryjskich, którzy przebywają w odosobnionych wioskach na terenach okupowanych, żyje w ucisku, w warunkach deprywacji i zastraszenia. (Pod koniec 1974 roku znajdowało się tam 20 tys. osób, z których większość, decyzją nielegalnych władz, została zmuszona do opuszczenia swoich domostw i stała się uchodźcami).
- Na okupowanych terenach Cypru nadal przebywają 43 tys. tureckich żołnierzy wspieranych przez tureckie siły powietrzne i marynarkę wojenną.
- Do okupowanej części Cypru sprowadzono bezprawnie ponad 160 tys. osadników z Turcji. Kolonizacja wyspy to jeden z elementów tureckiej polityki zmierzającej do zmiany struktury demograficznej na wyspie.
- Według źródeł związanych ze społecznością Turków cypryjskich od czasu inwazji wyemigrowało ponad 57 tysięcy (ze 116 tys.) Turków cypryjskich, czego powodem była ekonomiczna, społeczna i moralna sytuacja na okupowanych terenach.
- Systematycznie zdarzają się przypadki naruszania, przywłaszczenia i użytkowania własności Greków cypryjskich wysiedlonych przymusowo po inwazji tureckiej w 1974 roku.

-
- Turcja i nielegalny reżim okupacyjny systematycznie niszczą liczące 11 tysięcy lat dziedzictwo kulturowe i historyczne. Oto przykłady:
 - nielegalne wykopaliska i przemyt przedmiotów o historycznej wartości prowadzone są nieustannie i otwarcie z udziałem – a co najmniej za przyzwoleniem – sił okupacyjnych
 - niezliczone ikony, przedmioty kultu religijnego i archeologiczne skarby są kradzione i przemycane za granicę
 - w co najmniej 25 wioskach sprofanowano i zniszczono cmentarze
 - splądrowano setki świątyń i monasterów, a także:
 - 125 świątyń zamieniono w meczety – jest to stary osmański zwyczaj na terenach okupowanych
 - 67 świątyń przekształcono w stajnie i stodoły
 - 57 zamieniono w muzea, ośrodki kultury lub hotele
 - 17 zamieniono w hostele, restauracje lub magazyny wojskowe
 - 25 zostało zniszczonych
 - w 229 przypadkach całkowicie pogwałcono świętość obiektów sakralnych.

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA W PORZĄDKU CHRONOLOGICZNYM

Historia Cypru sięga IX tysiąclecia p.n.e.

- II i I tysiąclecie p.n.e.** Na Cyprze osiedlają się Mykeńczycy i Achajowie, przenosząc na wyspę cywilizację grecką.
- 30 p.n.e. –330 n.e.** Cypr prowincją Cesarstwa Rzymskiego.
- 330–1191** Cypr prowincją cesarstwa bizantyjskiego.
- 1191–1571** Cypr pod rządami krzyżowców, zakonu templariuszy, francuskiej dynastii Lusignanów (1192–1489) oraz Wenecjan (1489–1571).
- 1571–1878** Cypr pod rządami osmańskimi.
- 1878** Imperium osmańskie przekazuje władzę nad Cyprzem Wielkiej Brytanii.
- 1914** Aneksja Cypru przez Wielką Brytanię po podpisaniu przymierza między Turcją a Niemcami w czasie I wojny światowej.
- 1923** Na mocy traktatu z Lozanny Turcja zrzeka się wszelkich praw do Cypru.
- 1925** Cypr ogłoszony kolonią Korony Brytyjskiej.
- 1931** Pierwsze powstanie Greków cypryjskich przeciw rządowi brytyjskiemu.
- 1950** Makarios III wybrany arcybiskupem Cypru.
- 1954** Na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ Grecja porusza kwestię samostanowienia Cypru.
- 1955–59** Antykolonialna walka zbrojna Greków cypryjskich.
- 1959** Cypr zyskuje niepodległość na podstawie porozumień wynegocjowanych przez Grecję, Turcję i Wielką Brytanię w Zurychu i Londynie.
- 1960, 16 sierpnia** Proklamacja Republiki Cypryjskiej.

- 1963, 30 listopada** Prezydent Makarios przedstawia poprawki do konstytucji, aby „usunąć przeszkody uniemożliwiające sprawne funkcjonowanie i rozwój państwa”. Brak zgody Turcji oraz przywódców Turków cypryjskich.
- 1964, 4 marca** Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjmuje rezolucję nr 186, która od tamtej pory jest wykładnią międzynarodowych działań w sprawie Cypru (misja dobrych usług sekretarza generalnego ONZ, utworzenie sił pokojowych ONZ na Cyprze, potwierdzenie niepodległości, suwerenności oraz istnienia Republiki Cypryjskiej i rządu cypryjskiego).
- 1964, marzec – maj** Przybycie sił pokojowych ONZ (UNFICYP) na Cypr.
- 1964, sierpień** Turcja dokonuje ataku powietrznego na Cypr; prezydent USA ostrzega Ankarę przed dopuszczeniem się inwazji na wyspę.
- 1965, 26 marca** Mediator ONZ, Galo Plaza, w sprawozdaniu dla Rady Bezpieczeństwa odrzuca turecki projekt geograficznej separacji społeczności cypryjskich.
- 1967**
- Junta wojskowa przejmuje władzę w Grecji.
 - Wybuch zamieszek między społecznościami; Turcja przygotowuje się do ataku na wyspę; kryzys zażegnany dzięki mediacji Stanów Zjednoczonych.
- 1968** Rozpoczęcie rozmów pomiędzy społecznościami Greków i Turków cypryjskich pod patronatem ONZ.
- 1972** Układ stowarzyszeniowy Cypr-EWG.
- 1974, 15 lipca** Zamach stanu przeciw rządowi cypryjskiemu zorganizowany przez juntę wojskową w Grecji.
- 1974, 20 lipca** Turcja dokonuje pierwszego etapu inwazji na Cypr zmasowanymi siłami wojsk morskich i powietrznych.
- 1974, 20 lipca** Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjmuje rezolucję nr 353, w której „domaga się natychmiastowego zakończenia obcej interwencji zbrojnej w Republice Cypryjskiej”.

-
- 1974, 23 lipca** Reżim puczystów upada; na Cyprze zostaje przywrócony porządek konstytucyjny.
- 1974, 14 sierpnia** Turcja przystępuje do drugiego etapu inwazji militarnej na Cypr i zajmuje 36,2 proc. jego terytorium.
- 1974, 1 listopada** Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjmuje jednogłośnie (w tym głos Turcji) rezolucję nr 3212 wzywającą do: wycofania obcych wojsk z Cypru; poszanowania niepodległości, suwerenności i integralności terytorialnej Republiki; powstrzymania się od ingerencji w jej sprawy wewnętrzne; zapewnienia bezpiecznego powrotu do domów uchodźcom.
- 1977, 12 lutego** Zawarcie czteropunktowego porozumienia w sprawie Cypru pomiędzy prezydentem Makariosem a przywódcą Turków cypryjskich Raufem Denktaszem.
- 1977, 3 sierpnia** Zgon prezydenta Makariosa. Jego następcą zostaje Spyros Kyprianou.
- 1979, 19 maja** Zawarcie dziesięciopunktowego porozumienia w sprawie Cypru pomiędzy prezydentem Kyprianou a Raufem Denktaszem.
- 1983, 15 listopada** „Jednostronna deklaracja niepodległości” wydana przez przywództwo Turków cypryjskich i ustanowienie Tureckiej Republiki Północnego Cypru na terenach pozostających pod okupacją turecką.
- 1983, 18 listopada** Rada Bezpieczeństwa ONZ potępia „deklarację niepodległości”, określa ją „nieważną w świetle prawa”, wzywa do jej odwołania i apeluje do wszystkich państw o jej nieuznanie, a także o poszanowanie suwerenności i integralności terytorialnej Republiki Cypryjskiej (Rezolucja nr 541/83).
- 1987** Podpisanie protokołu o unii celnej Cypr-Wspólnoty Europejskie.
- 1990, 4 lipca** Cypr składa wniosek o członkostwo w EWG.

- 1992, 2 kwietnia** Rada Europy publikuje sprawozdanie Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 4 października 1983 roku potępiające Turcję za nagminne łamanie praw człowieka na Cyprze.
- 1992, 27 kwietnia** Raport Alfonsa Cuco dla Rady Europy na temat struktury demograficznej społeczności cypryjskich potwierdza fakt intensywnej kolonizacji terenów okupowanych poprzez nielegalne sprowadzanie osadników z Turcji.
- 1996, 18 grudnia** Europejski Trybunał Praw Człowieka – po skardze przeciw Turcji wniesionej przez Greczynkę cypryjską, Titinę Loizidou, w sprawie łamania prawa dostępu do jej własności znajdującej się w okupowanym przez Turcję mieście Kirenia – orzeka, że Turcja jest odpowiedzialna za łamanie praw człowieka w okupowanej przez siebie części Cypru.
- 1998, 31 marca** Rozpoczęcie negocjacji akcesyjnych między Cyprem a UE.
- 1999, 11 grudnia** W konkluzjach prezydencji Rady Europejskiej z Helsinek podkreślono, że rozwiązanie problemu cypryjskiego nie jest warunkiem wstępnym akcesji Cypru do UE.
- 2001, 10 maja** Europejski Trybunał Praw Człowieka uznaje Turcję winną rażącego łamania praw człowieka w części Republiki okupowanej przez Turcję od 1974 roku.
- 2002, 11 listopada** Sekretarz generalny ONZ Kofi Annan przedstawia plan całościowego rozwiązania problemu cypryjskiego.
- 2002, 13 grudnia** Rada Europejska postanawia w Kopenhadze o przyjęciu Cypru na członka Unii Europejskiej z dniem 1 maja 2004 roku.
- 2003, 16 kwietnia** Cypr podpisuje w Atenach traktat o przystąpieniu do UE.

-
- 2003, 23 kwietnia** Tureckie władze okupacyjne ogłaszają częściowe zniesienie restrykcji z 1974 roku w sprawie ruchu osobowego przez oenzetowską linię zawieszona ognia.
- 2004, 24 kwietnia** Społeczności Greków i Turków cypryjskich głosują nad V planem Annana: 75.83% Greków cypryjskich głosuje na „nie”, 24.17% - na „tak”; 64.91% Turków cypryjskich głosuje za przyjęciem planu, 35.09% przeciw niemu. V plan Annana zostaje unieważniony.
- 2004, 1 maja** Oficjalne przystąpienie Cypru do Unii Europejskiej.
- 2006, 8 lipca** Prezydent Cypru, Tassos Papadopoulos, i przywódca Turków cypryjskich, Mehmet Ali Talat, uzgadniają zbiór zasad (Porozumienie z 8 lipca) dla prowadzenia procesu pokojowego.
- 2008, 1 stycznia** Cypr przyjmuje euro za oficjalną walutę.
- 2008, 28 lutego** W przemówieniu inauguracyjnym swoją prezydenturę Demetris Christofias obiecuje podjęcie inicjatyw na rzecz ożywienia zamrożonego procesu pokojowego.
- 2008, 3 września** Prezydent Cypru, Demetris Christofias, i przywódca Turków cypryjskich, Mehmet Ali Talat, rozpoczynają bezpośrednie negocjacje w sprawie problemu cypryjskiego.
- 2009, 28 kwietnia** Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich orzeka, że wyroki sądu Republiki Cypryjskiej muszą być uznawane i wykonywane przez inne kraje członkowskie UE także wtedy, gdy dotyczą terenów znajdujących się w okupowanej przez Turcję części Cypru.
- 2010, 31 stycznia** Sekretarz generalny ONZ, Ban Ki Mun, przybywa z trzydniową wizytą na Cypr, by wyrazić poparcie dla prowadzonych rozmów.

2010, 10 lutego

Parlament Europejski przyjmuje rezolucję dotyczącą sprawozdania z postępów Turcji w roku 2009 i wzywa Turcję między innymi do stworzenia atmosfery sprzyjającej negocjacjom poprzez natychmiastowe rozpoczęcie wycofywania sił zbrojnych z Cypru.

2010, 5 marca

Europejski Trybunał Praw Człowieka orzeka, że tak zwana komisja ds. nieruchomości, utworzona na terenach okupowanych przez Turcję, spełnia funkcję skutecznego krajowego środka odwoławczego rządu Turcji, a nie nielegalnego reżimu w okupowanej części Cypru.

2010, 26 maja

Podjęcie bezpośrednich rozmów między dwiema społecznościami prowadzonych przez prezydenta Christofiasa i Derwisza Eroglu, który w kwietniu zastąpił Mehmeta Talata na stanowisku przywódcy społeczności Turków cypryjskich.

Printed on recycled paper

P.I.O. 148/2011 - 2.000 - Polish

ISBN 978-9963-50-019-2

Wydawca: Biuro Prasowe i Informacyjne Republiki Cypryjskiej
www.moi.gov.cy/pio

Druk: Othon Press Ltd